

Міністерство освіти і науки України  
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка  
Педагогічний факультет  
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Кваліфікаційна робота  
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

з теми: **«ВИКОРИСТАННЯ ЛЕПБУКІВ У ФОРМУВАННІ НАВИЧОК  
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: здобувачка вищої освіти  
освітньої програми Дошкільна освіта,  
спеціальності 012 Дошкільна освіта  
заочної форми здобуття вищої освіти  
**Гембар Надія Дмитрівна**

Керівник: **Бабюк Т. Й.**,  
кандидат педагогічних наук,  
доцент, доцент кафедри теорії та  
методик дошкільної освіти

Рецензент: **Лазарович Н. Б.**,  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри теорії та методики  
дошкільної і спеціальної освіти  
Карпатського національного  
університету імені Василя Стефаника

Кам'янець-Подільський, 2025 р.

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП</b>	3
<b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ</b>	7
1.1. Теоретичні психолого-педагогічні засади формування навичок безпеки життєдіяльності в дошкільному віці .	7
1.2. Аналіз державних програм та передового педагогічного досвіду з формування навичок безпеки життєдіяльності у дітей передшкільного віку	11
1.3. Лепбук як інноваційний засіб організації освітньо-виховної роботи в закладі дошкільної освіти	18
<b>РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ</b>	23
2.1. Організаційно-педагогічна робота з питань формування безпеки життєдіяльності в умовах ЗДО	23
2.2. Методика використання лепбуків у практиці формування навичок безпеки життєдіяльності у дітей передшкільного віку	33
2.3. Експериментальне дослідження ефективності формування навичок безпечної поведінки у дітей передшкільного віку	49
<b>ВИСНОВКИ</b>	58
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ</b>	62
<b>ДОДАТКИ</b>	68

## ВСТУП

**Актуальність дослідження.** У сучасних умовах розвитку соціальної компетентності дітей передшкільного віку особливого значення набуває формування основ безпеки життєдіяльності. Цей аспект визначено одним із пріоритетних напрямів у програмах виховання та розвитку дитини, а тому кожна освітня програма для закладів дошкільної освіти містить складник, присвячений засвоєнню правил безпечної поведінки. Розвиток умінь, пов'язаних із безпекою, допомагає педагогу розширювати знання дітей про навколишній світ, формувати уявлення про власне «Я», про інших людей, їхні емоції, дії, права й обов'язки, а також про різноманітні види людської діяльності. Завдяки цьому забезпечуються умови для становлення творчої, вільної та відповідальної особистості, яка поважає себе та оточення.

Головною метою розвитку таких навичок є всебічне зростання дитини, формування в неї універсальних здібностей, що відповідають віковим можливостям та потребам сучасного суспільства, створення сприятливих умов для своєчасного старту розвитку та підтримання здоров'я. До соціальних компетентностей, характерних для кінця передшкільного віку, зараховують уміння ініціювати й підтримувати спілкування з дорослими та однолітками, висловлювати власні потреби в прийнятній формі, просити про допомогу, встановлювати сталі дружні контакти, а також виявляти емпатію, готовність поділитися або допомогти. Отже, соціальна компетентність дитини виявляється у взаємодії чуттєвих, інтелектуальних і мотиваційно-практичних складових її діяльності.

Таким чином, формування навичок безпечної поведінки має на меті навчання дітей реагувати відповідально в різних ситуаціях ризику та охоплює всі види потенційних небезпек – природних, побутових, соціальних, а також тих, що пов'язані зі здоров'ям та емоційним станом. Це підкреслює

актуальність проблеми, яка розглядається не лише як педагогічна, а й як психологічно значуща.

Питання виховання навичок безпеки життєдіяльності у дітей передшкільного віку досліджувалося багатьма українськими науковцями, серед яких М. Андрієнко, Т. Александрова, Т. Андрєєва, О. Богініч, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Грицюк, Л. Гураш, О. Долинна, Т. Зав'язун, Л. Карнаух, О. Карпенко, С. Козлова, О. Кононко, К. Крутій, Л. Лохвицька, І. Луценко, Л. Мельник, С. Мізерна, Т. Поніманська, В. Цигода та інші. Попри значний науковий інтерес до цієї проблематики, сучасна педагогічна практика потребує подальшого вдосконалення та урізноманітнення методичних інструментів, спрямованих на формування в дошкільників навичок безпеки.

Актуальність дослідження використання лепбуків у формуванні навичок безпеки життєдіяльності в дітей передшкільного віку зумовлена сучасними вимогами до дошкільної освіти, що орієнтується на створення безпечного освітнього середовища та розвиток у дитини здатності діяти відповідально в ситуаціях ризику. У період стрімких соціальних і технологічних змін питання безпеки набуває особливої значущості, адже саме дошкільний вік, як зазначають українські науковці О. Проскура, Н. Котелянець, Т. Поніманська, є сензитивним для формування основ відповідальної поведінки та елементарної компетентності у сфері збереження власного життя й здоров'я. Традиційні методи роботи часто виявляються недостатньо ефективними для тривалого й усвідомленого засвоєння правил безпечної поведінки, тому впровадження інтерактивних, наочно-дидактичних засобів, зокрема лепбуків, постає як важливий напрям оновлення змісту дошкільної освіти.

Саме необхідність оновлення дидактичного забезпечення, зокрема шляхом інтеграції лепбуків як інтерактивних засобів навчання, стала підґрунтям для проведення нашого дослідження. Використання лепбуків відкриває нові можливості для організації освітнього процесу, роблячи навчання доступнішим, наочнішим і більш наближеним до практичних потреб

дітей передшкільного віку.

Отже, актуальність питання, потреба у науково-теоретичному та практичному дослідженні означених питань зумовили вибір теми дослідження **«Використання лепбуків у формуванні навичок безпеки життєдіяльності у дітей передшкільного віку»**.

**Мета дослідження** полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності застосування лепбуків як інтерактивного навчально-методичного засобу у формуванні навичок безпеки життєдіяльності в дітей передшкільного віку, а також у розкритті педагогічних умов, що забезпечують результативність цього процесу.

**Завдання дослідження:**

1. З'ясувати теоретичні основи забезпечення безпеки життєдіяльності у ЗДО.
2. Охарактеризувати особливості формування навичок безпеки життєдіяльності у дітей передшкільного віку та здійснити аналіз державних програм та передового педагогічного досвіду з формування навичок безпеки життєдіяльності у дітей передшкільного віку.
3. Визначити психолого-педагогічні особливості використання лепбуків у освітньо-виховному процесі, розробити модель роботи з лепбуком у контексті теми безпеки життєдіяльності.
4. Здійснити експериментальне дослідження, визначити рівні та умови формування навичок безпеки життєдіяльності у дітей передшкільного віку з використанням лепбуку.

**Об'єкт дослідження:** процес формування навичок безпеки життєдіяльності у дітей передшкільного віку.

**Предмет дослідження:** використання лепбука як інтерактивного засобу навчання, що сприяє засвоєнню дітьми передшкільного віку навичок безпечної поведінки в різних життєвих ситуаціях.

Для досягнення мети використано **методів дослідження**, а саме:

1) *теоретичних*: вивчення та аналіз педагогічної, методичної літератури з проблеми дослідження, періодики з дошкільної освіти, класифікація, конкретизація наукової інформації, синтез, узагальнення.

2) *емпіричних*: питання для індивідуальної та колективної бесіди з дітьми; анкетування батьків, інтерв'ю; цілеспрямоване спостереження за проявами поведінки дітей старшого дошкільного віку під час різних життєвих ситуацій, педагогічний експеримент;

3) *методи статистичної обробки* результатів дослідження.

**Практичне значення** дослідження полягає у можливості впровадження розробленої методики використання лепбуків у практику закладів дошкільної освіти, що сприятиме підвищенню ефективності формування в дітей відповідальних моделей поведінки та мінімізації ризиків у повсякденному житті. Матеріали дослідження можуть бути використані вихователями, методистами, а також батьками для організації систематичної, цікавої та доступної роботи з формування життєво необхідних умінь у дітей. Розроблені рекомендації можуть стати основою для створення авторських лепбуків, адаптованих до різних тематичних напрямів безпеки, зокрема пожежної, дорожньої, побутової чи соціальної. Таким чином, результати проведеної роботи мають потенціал для подальшого розширення використання інтерактивних дидактичних засобів та вдосконалення змісту безпекової освіти в сучасному освітньому середовищі.

**Базою дослідження** був заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 31 Львівської міської ради.

**Апробація результатів дослідження.** Основні положення і результати дослідження обговорено на конференціях різних рівнів.

**Публікації.** Основні результати дослідження викладено в 2 наукових публікаціях.

**Структура роботи.** Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

## РОЗДІЛ 1

### ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ

#### **1.1. Теоретичні психолого-педагогічні засади формування навичок безпеки життєдіяльності в дошкільному віці**

Проблема формування навичок безпеки життєдіяльності у дітей дошкільного віку набуває особливого значення в умовах зростання кількості ризиків, з якими дитина може зіштовхнутися у повсякденному житті. Сучасне соціальне й інформаційне середовище постійно змінюється, стає більш насиченим, складним і потенційно небезпечним, що вимагає від дитини здатності не лише реагувати на небезпеку, а й усвідомлювати її, передбачати можливі наслідки власних дій та відповідати за них. У цьому контексті безпека життєдіяльності постає важливим складником соціальної, пізнавальної та особистісної компетентності дитини, що має формуватися з раннього віку системно та всебічно.

Значущість розв'язання даної проблеми підкреслюється у працях Т. Поніманської, яка наголошує, що дошкільний вік є періодом активного засвоєння норм соціального життя, формування первинних моральних оцінок, набуття досвіду регуляції поведінки та становлення початкової рефлексивності [45]. На думку Н. Гавриш, саме дошкільний вік закладає такі психологічні механізми поведінки, які згодом визначають особистість у підлітковому та дорослому віці, а тому правильне виховання у сфері безпеки життєдіяльності стає фундаментальною умовою формування відповідального громадянина [8]. У цьому контексті безпека життєдіяльності постає не стільки предметною галуззю, скільки універсальною життєвою компетентністю, що охоплює знання, уміння, навички, емоційну чутливість, волюву саморегуляцію та сформовані ціннісні орієнтації.

У психолого-педагогічному аспекті формування навичок безпеки життєдіяльності у дошкільників нерозривно пов'язане з особливостями емоційного, соціального та когнітивного розвитку дітей. Дошкільний вік характеризується інтенсивністю пізнавальних процесів, зростанням пізнавальної активності, здатністю до моделювання ситуацій, розкриття причинно-наслідкових зв'язків. На думку О. Кононко, дитина у цей період починає формувати уявлення про світ як систему взаємопов'язаних явищ, де кожна дія має конкретний наслідок [25, с. 177]. Саме це стає базою для розуміння небезпеки як явища, що має певні ознаки, причини та може бути попереджене завдяки правильним діям.

Суттєву роль у формуванні навичок безпеки життєдіяльності відіграє розвиток емоційної сфери. Емоційна регуляція, як наголошує О. Кононко, є основою поведінки дитини в ситуаціях ризику, адже страх, тривога, здивування, інтерес або радість можуть як сприяти правильній поведінці, так і порушувати її. Тому важливо, щоб дитина навчилася правильно трактувати власні емоції, відчувати наближення небезпеки, розпізнавати ознаки ризику та адекватно реагувати на них [25, с. 95]. Особливої уваги потребує розвиток емоційного інтелекту, що дозволяє дитині усвідомлювати свої дії, регулювати емоції, співчувати іншим і розуміти, коли їхні або власні дії можуть призвести до небезпечних наслідків.

У формуванні безпечної поведінки значення має також розвиток соціальної компетентності. Дослідження К. Крутій переконливо доводять, що соціальна взаємодія та вміння будувати конструктивні стосунки з однолітками й дорослими є основою безпечної поведінки в групових ситуаціях [27]. Дитина повинна володіти мовленнєвими засобами для того, щоб попросити про допомогу, попередити інших про небезпеку, висловити сумніви щодо безпечності певних дій, а також бути готовою приймати спільні рішення у проблемних ситуаціях.

Психологи підкреслюють, що розвиток навичок безпеки життєдіяльності

передбачає формування у дитини базових вольових якостей. С. Мізерна та Т. Коломоець наголошують, що дитина повинна навчитися стримувати імпульсивні бажання, керувати власними діями, дотримуватися правил навіть тоді, коли хочеться зробити навпаки [37]. Приклади таких ситуацій включають заборону брати до рук незнайомі предмети, доторкатися до техніки, переходити дорогу без дорослого або відчиняти двері незнайомцям. Вольова саморегуляція стає важливим механізмом, який не дозволяє дитині потрапити в небезпечну ситуацію.

З педагогічної точки зору, формування навичок безпеки життєдіяльності в дошкільному віці спирається на принципи інтеграції, системності, діяльнісної спрямованості, доступності та цілісності навчального процесу. Освітня робота має охоплювати різні аспекти дитячої діяльності, включаючи гру, спостереження, спілкування, практичні ситуації, експериментування та творчі завдання. У дослідженнях А. Іванчук наголошується, що для ефективного засвоєння правил безпеки дитина повинна не лише почути та запам'ятати їх, а й прожити в моделювальних умовах, осмислити та застосувати у практичній діяльності [18]. Звідси випливає значення використання методів, що дозволяють створити умови для активної участі дитини: сюжетно-рольових ігор, дидактичних вправ, практичних ситуацій, моделювання та проєктної діяльності.

Ігрова діяльність, відповідно до Л. Лохвицької, є основним механізмом, що забезпечує дитині можливість засвоїти значний спектр поведінкових моделей безпеки [31, с. 44]. У сюжетно-рольовій грі дитина має змогу змоделювати взаємодію з ворожими або невідомими ситуаціями, а також закріпити правила поведінки на дорогах, у природі, у побутових умовах, у контактах з іншими людьми. Дидактичні ігри, спрямовані на розвиток пізнавальної готовності до безпечної поведінки, дозволяють формувати вміння ідентифікувати небезпечні предмети, розрізняти безпечні й небезпечні ситуації, прогнозувати можливі наслідки.

Значну увагу сучасні дослідники приділяють предметно-просторовому середовищу. На думку Н. Сенюк, середовище має бути організоване так, щоб водночас забезпечувати безпеку та створювати умови для активного дослідження світу [50]. Діти повинні мати можливість під наглядом педагога випробовувати різні моделі поведінки, розігрувати ситуації, пов'язані з небезпекою, та отримувати практичний досвід. У цьому контексті важливими стають інтерактивні стенди, тематичні куточки, макети дорожнього руху, набори для рольових ігор, інструктивні картки та інші засоби, що дозволяють створити багатий освітній простір.

Взаємодія з родиною є однією з ключових педагогічних умов формування навичок безпеки життєдіяльності у дітей. Дослідження І. Луценко та А. Назарчук підкреслюють, що сім'я забезпечує дитину першим досвідом взаємодії зі світом, тому батьки повинні бути партнерами педагога у формуванні у дітей відповідальних моделей поведінки. Важливими стають консультації, тренінги для батьків, спільні заходи, інформаційні пам'ятки, міні-поради та інші форми співпраці, що допомагають узгоджувати педагогічні стратегії та забезпечувати єдність впливів [33, с. 99].

Сучасні підходи до формування навичок безпеки все частіше включають інноваційні технології. Лепбуки, міні-кейси, інтерактивні завдання та цифрові ресурси дозволяють створювати динамічне навчальне середовище. Лепбук, за визначенням сучасних українських педагогів, є зручним дидактичним засобом, що дозволяє дитині активно взаємодіяти з матеріалом, впорядковувати інформацію, повторювати, осмислювати та застосовувати знання у практичних ситуаціях. Застосування лепбуків у роботі над формуванням навичок безпеки сприяє розвитку пізнавальної активності, підвищує зацікавленість дитини та дозволяє їй набути досвіду самостійного застосування правил безпеки.

Узагальнюючи викладене, можна зазначити, що психолого-педагогічні засади формування навичок безпеки життєдіяльності в дошкільному віці охоплюють складну систему взаємопов'язаних елементів, що включають

особливості психічного розвитку дитини, її соціальне середовище, характер педагогічної взаємодії, зміст освітнього процесу, організацію предметно-просторового середовища та використання інноваційних технологій навчання. Формування у дітей дошкільного віку навичок безпечної поведінки повинно мати комплексний характер, охоплювати пізнавальну, емоційну, соціальну й вольову сфери розвитку, а також спиратися на активну діяльність дитини, що дозволяє закріплювати поведінкові моделі на практиці.

## **1.2. Аналіз державних програм та передового педагогічного досвіду з формування навичок безпеки життєдіяльності у дітей передшкільного віку**

Питання охорони праці, забезпечення безпеки життєдіяльності та створення безпечного освітнього середовища для дітей є ключовими пріоритетами державної політики у сфері освіти. В Україні нормативно-правові засади охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладах освіти ґрунтуються на положеннях Закону України «Про освіту» [48], а також на низці галузевих законів, підзаконних актів і методичних рекомендацій, спрямованих на врегулювання вимог до збереження життя та здоров'я всіх учасників освітнього процесу. Організація роботи з питань безпеки в ЗДО відбувається відповідно до законодавчих і нормативно-правових документів: Закону України «Про охорону дитинства» [17], Базового компоненту – державного стандарту дошкільної освіти України, Інструкції з організації охорони життя і здоров'я дітей у дошкільних навчальних закладах [19] та ін. У сучасних умовах зростання техногенних, екологічних, соціальних ризиків та інформаційного навантаження на дитину проблема формування навичок безпечної поведінки набуває особливої актуальності, що також відображено у працях українських науковців, серед яких О. Байєр, Н. Гавриш, К. Крутій, Т. Піроженко, О. Кононко, Н. Левченко, І. Луценко, Л. Шульга та інші.

У Законі України «Про дошкільну освіту» наголошується на необхідності

створення в ЗДО безпечних і нешкідливих умов для розвитку, навчання та виховання дітей. Ці умови охоплюють не лише санітарно-гігієнічні параметри та фізичний комфорт, а й психоемоційний, освітній, соціально-комунікативний компоненти. Документ містить конкретне визначення завдань дошкільної освіти щодо формування в дітей основ здорового способу життя, гігієнічних умінь і навичок, здатності розпізнавати небезпеку та діяти відповідно до норм безпечної поведінки. Це відповідає позиції українських дослідників, зокрема А. Богущ та Р. Найди, які підкреслюють, що формування безпеки життєдіяльності має спиратися на комплексне розуміння дитиною власних можливостей, меж безпеки та наслідків небезпечних дій [38].

Особливої уваги в контексті нормативних документів набуває традиція проведення в закладах дошкільної освіти «Тижня безпеки дитини», метою якого є систематизація та поглиблення знань дітей про безпечне довкілля, формування навичок безпечної поведінки в побуті, довкіллі, соціальному просторі. На відміну від регламентованих програмових занять, цей тематичний захід дозволяє вихователям застосовувати активні й інтерактивні форми взаємодії, поєднувати ігрові, тренінгові, театралізовані методи, залучати батьків та представників служб цивільного захисту. Досвід педагогів-практиків, описаний у працях О. Карпенко, Л. Загоруйко, свідчить про високу результативність таких заходів завдяки можливості створити ситуації квазі-реального вибору поведінки та моделювання ризиків, що дозволяє дітям закріпити поведінкові алгоритми.

Базовий компонент дошкільної освіти України [6] відіграє провідну роль у визначенні напрямів діяльності вихователів щодо формування навичок безпеки життєдіяльності. Як державний стандарт він підкреслює необхідність формування в дошкільників життєвої компетентності, здатності діяти відповідально, самостійно, усвідомлено. У дослідженнях Г. Тарасенко та О. Кононко підкреслюється, що компетентнісний підхід забезпечує спрямування освітнього процесу на розвиток практичних умінь, а не лише

знань, що є базовою умовою формування безпечної поведінки в дошкільному віці. Дитина повинна вміти розпізнавати небезпечні ситуації, орієнтуватися в оточенні, контролювати власні дії, брати на себе відповідальність, співвідносити бажання та можливі наслідки. У Базовому компоненті зазначено компетентності, яких мають набути діти, серед яких – безпекова, соціальна, здоров'язбережувальна, емоційно-ціннісна (рис. 1.1). Таким чином, питання безпеки інтегрується у всі сфери розвитку дитини, що відповідає сучасному принципу цілісності розвитку й виховання [6].



**Рис. 1.1. Компетентності дітей передшкільного віку з безпеки життєдіяльності, регламентовані у Базовому компоненті дошкільної освіти**

Головна мета роботи з формування безпеки життєдіяльності, відповідно до Базового компонента, полягає у створенні в дітей уявлень про небезпечні ситуації, формуванні знань про правила поведінки в них, розвитку здатності до адекватних дій у разі небезпеки [6]. Це положення переформулюється з ідеями

В. Сухомлинського, який підкреслював важливість виховання в дітей відповідальності й цінності життя як найвищої людської цінності [54, с. 322]. На думку В. Сухомлинського, навчити дитину берегти власне життя – означає навчити її берегти майбутнє, адже самоусвідомлення себе як важливої й значущої істоти лежить в основі морального розвитку [54, с. 201] .

Сучасна система дошкільної освіти передбачає використання низки комплексних освітніх програм, які регламентують зміст, форми та методи роботи з дітьми. Серед них програми «Впевнений старт», «Дитина», «Стежина», «Світ дитинства», «Скарбниця моралі», «Соняшник», «Українське дошкілля», «Я у світі», «Дитина в дошкільні роки». У цих програмах питання безпеки життєдіяльності висвітлюються в контексті розвитку особистості, формування соціальної компетентності, валеологічної культури та навичок самозбереження. Проте багато дослідників (Г. Беленька, Л. Шульга, О. Комарова, Л. Островська) вказують, що існуючий програмовий матеріал потребує значного розширення, систематизації та адаптації до вікових особливостей дітей, а також до сучасних умов інформаційної та технологічної насиченості.

Саме тому була розроблена спеціальна програма «Формування основ безпеки життєдіяльності дошкільника» [55], яка стала логічним продовженням і поглибленням змісту програми «Я у світі» та інших загальноосвітніх програм. Метою зазначеної програми є навчання дітей основам регуляції власної поведінки в довкіллі, що складається з людей, природних явищ, технічних об'єктів і соціальних взаємодій. Програма спрямована на формування в дошкільників розуміння потенційних небезпек і способів їх уникнення в типових і нестандартних ситуаціях.

Зміст програми [55] ґрунтується на концептуальних положеннях розвитку дитини дошкільного віку, враховує її природу, вікові, індивідуальні й психофізіологічні особливості, що повністю відповідає позиції Н. Гавриш, О. Запорожець, Г. Тарасенко, які наголошують на доцільності розвитку

життєздатності дитини через емоційно-позитивний досвід та практичну діяльність. Програма створена відповідно до принципів гуманізації, демократизації, особистісно орієнтованого підходу, де дитина не розглядається як пасивний об'єкт впливу, а як активний учасник процесу пізнання безпеки власного життя.

Хоча програма структурована за певними розділами (дитина і побут, дитина і вулиця, дитина і гра, дитина і природа, дитина і її здоров'я), вона не є жорсткою схемою. Автори залишають педагогам широкий простір для творчості, дозволяючи адаптувати зміст до умов конкретного закладу, місцевих особливостей, індивідуальних потреб дітей. Такий підхід підтримують і сучасні українські методисти, серед яких Р. Найда та К. Крутій, які наголошують на необхідності створення варіативного освітнього середовища, де педагог може комбінувати методи, враховуючи рівень підготовленості дітей.

У межах програми [55] передбачено широке коло форм роботи з дітьми, серед яких освітні заняття, інтегровані заняття, ігрова діяльність, театралізація, екскурсії, прогулянки, читання художньої літератури, психогімнастика, моделювання ситуацій, дослідницька діяльність. Хоча в документі подано їх перелік, практики підкреслюють, що найбільший ефект мають ті форми роботи, які спираються на практичний досвід дитини. Наприклад, О. Долинна зазначає, що дошкільник не може повністю осягнути зміст небезпеки лише через вербальні пояснення; йому потрібні ситуації моделювання, рольові ігри, можливість «прожити» ситуацію у безпечних умовах [13].

Особливе місце серед програм, спрямованих на формування безпеки життєдіяльності, посідає програма «Про себе треба знати, про себе треба дбати» [31]. Її зміст побудовано на засадах цілісного розвитку дитини, де питання безпеки невід'ємні від питань здоров'я, самопізнання, гігієни, емоційної культури та соціальної взаємодії. У працях О. Кононко, Л. Карнаух, О. Авраменко наголошується, що дитина здатна розвивати навички

самозбереження лише тоді, коли вона усвідомлює самоцінність власного «Я», розуміє межі власних можливостей та відповідальність за прийняті дії.

У програмі [31] особлива увага приділяється ознайомленню дітей з будовою їхнього тіла, органами та їх функціями, що відповідає принципу природовідповідності, сформульованому ще К. Ушинським і підтриманому сучасними українськими психологами, серед яких О. Скрипченко та В. Панок. Досвід роботи з дітьми дошкільного віку показує, що вони виявляють значний інтерес до пізнання власного організму, до розуміння внутрішніх процесів, що стимулює розвиток відповідального ставлення до свого здоров'я та безпеки.

Програмою [31] передбачено формування в дітей навичок догляду за собою, умінь дотримуватися гігієнічних процедур, підтримувати охайність, запобігати захворюванням. У дитини формуються первинні уявлення про роль гігієни у збереженні здоров'я, про небезпеку неправильного використання медичних препаратів, про шкідливі фактори, які можуть впливати на її самопочуття. У працях А. Іванчук, В. Лапіна доведено, що формування здоров'язбережувальної поведінки в дошкільному віці має пролонгований ефект і є базою для подальшого розвитку відповідального ставлення до власного здоров'я у шкільному віці.

Дошкільники навчаються розпізнавати ознаки хвороби та здоров'я, реагувати на зміни власного стану, звертатися по допомогу до дорослих. Окремий розділ програм спрямований на формування стійких навичок поведінки в довкіллі, що потенційно містить ризики. Дитина повинна розуміти, що небезпека може мати як природний, так і соціальний характер, знати, як поводитися на природі, на вулиці, у транспорті, в побуті.

Важливим аспектом програми [31] є акцент на емоційному розвитку та навчанні дітей навичкам управління власним емоційним станом. У дошкільному віці у дитини формується здатність розрізняти емоції, розуміти їх причини, контролювати поведінкові прояви. На думку сучасних українських психологів емоційний компонент безпеки є надзвичайно важливим, оскільки

саме емоційна нестабільність найчастіше призводить до імпульсивних ризикованих вчинків. Навчившись регулювати свої емоції, дитина стає більш стійкою до стресу, вчиться приймати обдумані рішення, що безпосередньо впливає на її безпеку.

Зміст програми вибудовано з урахуванням принципів поступовості, наступності та ускладнення матеріалу. Матеріал для кожної вікової групи вибудовано так, щоб не дублювати попередній, а спиратися на вже сформовані знання і вміння. Це відповідає концепції розвивального навчання Л. Виготського, яка активно використовується в українській дошкільній педагогіці завдяки працям Н. Лисенко, Л. Артемової та Т. Піроженко.

Дуже важливим компонентом формування навичок безпеки життєдіяльності є взаємодія вихователів із сім'єю. У сучасній педагогіці (Т. Поніманська) підкреслюється, що безпечна поведінка не може бути сформована лише засобами освітнього процесу в ЗДО. У сімейному середовищі дитина опановує значну частину моделей поведінки, тому без активної співпраці з батьками повноцінне формування навичок БЖД неможливе. Батькам необхідно не лише знати зміст програм, але й активно застосовувати рекомендації педагогів, створювати вдома безпечні умови та формувати відповідне ставлення до правил безпеки.

Психологи і педагоги (Г. Тарасенко, О. Кононко, Н. Гавриш, К. Крутій) застерігають від використання так званої «шокової терапії», коли дітям демонструють надмірно травматичну інформацію про аварії, катастрофи, поранення. Такий підхід може сформувати у дитини страхи, підвищити рівень тривожності, викликати емоційні порушення. Подача інформації має бути чутливою до вікових можливостей дитини, подаватися у формі позитивних прикладів, без зайвого емоційного драматизму, з акцентом на можливі способи виходу з небезпечної ситуації. Науковці наголошують, що ефективність роботи з формування безпечної поведінки залежить від рівня психологічної готовності дітей. Вихователь має оцінити рівень розвитку дитини, її здатність до

усвідомлення ризиків, рівень сформованості самоконтролю й довільності поведінки. Лише після цього можна переходити до моделювання ситуацій, аналізу небезпек і навчання дітей практичним умінням.

Таким чином, система нормативного, програмового та психолого-педагогічного забезпечення формування навичок безпеки життєдіяльності в Україні є комплексною, багатогранною і побудованою на засадах гуманізму, природовідповідності, компетентнісного підходу та особистісної орієнтації. Основний зміст її полягає в тому, що дитина має стати активним суб'єктом безпеки, здатним розпізнавати небезпеку, діяти відповідально й усвідомлено, берегти себе та інших.

### **1.3. Лепбук як інноваційний засіб організації освітньо-виховної роботи в закладі дошкільної освіти**

Термінологічне поняття «лепбук» увійшло в освітній дискурс завдяки англomовній педагогічній традиції, де воно використовується для позначення особливого виду індивідуальної навчальної книги, що створюється дитиною з метою систематизації вивченого матеріалу. Уперше в такому значенні його застосувала американська письменниця та педагог Теммі Дабі, яка у своїй домашній школі шукала інструменти, здатні поєднати самостійну діяльність дітей із можливістю впорядкування та візуалізації здобутих знань. Вона узагальнила практичні напрацювання Діни Зайк, відомої прихильниці застосування «міні-книг» як форми організації індивідуального навчального проєкту. З часом ці матеріали були переосмислені у світовій та українській дошкільній педагогіці, набувши статусу гнучкого та інноваційного навчального засобу.

У сучасній українській теорії та практиці поняття «лепбук» трактується як різновид книжки-складанки, або «наколінної книги» (від англ. *lap book*), тобто розкладної теки з численними інтерактивними елементами. У її внутрішній структурі передбачені кишеньки, вкладки, розсувні та рухливі

деталі, віконця, наліпки й інші елементи, що дозволяють розміщувати динамічний дидактичний матеріал. Сучасні українські дослідники дошкільної освіти, серед яких Н. Сікора, О. Кононко, О. Семенюк, Б. Толочок та І. Цюпак, наголошують на тому, що лепбук є не просто тематичною папкою, а цілісним інструментом проектно-дослідницької діяльності дитини. Ключовим принципом його побудови вони визначають структурованість і поетапність засвоєння інформації, що повністю відповідає віковим особливостям дошкільників і положенням Базового компонента дошкільної освіти.

Багатозначність англійського слова «lap», яке асоціюється водночас із поняттями «етап», «раунд», «повідомлення» та «згортання», уможливило переклад терміна як «книжка-складанка», «тематична збірка» або «тематичний організатор знань». Така семантика точно відображає специфіку лепбука як інструмента, що дозволяє дітям рухатися від одного мікроетапу засвоєння матеріалу до наступного, фіксуючи візуальні та смислові результати власної діяльності. В українському освітньому середовищі найчастіше використовується термін «книжка-складанка», оскільки він найточніше передає одночасно й форми, і функції цього засобу.

Процес створення лепбука отримав назву «lapbooking» і розглядається педагогами як вид структурованої творчої діяльності, у якій дитина виступає активним, ініціативним суб'єктом. Українські науковці підкреслюють, що принциповою особливістю лепбука є його багатфункційність: він одночасно виконує інформаційну, організаційну, дидактичну, мотиваційну та розвивальну функції. Лепбук дає змогу інтегрувати різні види діяльності: пізнавальну, ігрову, художньо-творчу, мовленнєву, конструктивну, комунікативну, що робить його універсальним дидактичним ресурсом у роботі з дошкільниками.

Важливою характеристикою лепбука є його модульність: внутрішній зміст змінюється залежно від етапу навчання, що дозволяє адаптувати матеріал до можливостей і пізнавальних інтересів дітей різного віку. Дослідники, серед

яких І. Цюпак, Б. Толочок, зазначають, що лепбук може бути повністю створений педагогом, виготовлений у співпраці з дітьми або організований як спільний сімейний проєкт за участі батьків [57]. Така гнучкість забезпечує широкі можливості інтеграції лепбуків у сучасну модель партнерської педагогіки, що активно впроваджується у заклади дошкільної освіти України.

Створення лепбука допомагає дитині впорядкувати навчальний матеріал, осмислити здобуту інформацію, виділити ключові поняття, побудувати логічні зв'язки між ними. Завдяки візуальності та інтерактивності дитина має змогу легко відтворювати зміст у пам'яті, повертатися до нього повторно, оновлювати матеріал та доповнювати його новими фактами. Сучасні психологічні дослідження підтверджують, що такі форми діяльності сприяють розвитку довільної уваги, формуванню елементів критичного мислення, розвитку образного та логічного компонентів пізнання.

Розглядаючи лепбук як сучасний інноваційний засіб навчання, дослідники підкреслюють його ефективність у реалізації освітнього напрямку «Дитина в природному довкіллі», визначеного новою редакцією Базового компонента дошкільної освіти. У цьому контексті лепбук виступає дієвим ресурсом формування екологічної культури, екологічної свідомості та бережливого ставлення до довкілля. Він дозволяє дошкільникам систематизувати знання про природу, рослинний і тваринний світ, сезонні зміни, взаємозв'язки у природних екосистемах і способи збереження природних ресурсів. Окрім інформаційної функції, лепбук сприяє становленню емоційно-ціннісного ставлення до природи, адже завдяки творчим та ігровим завданням дитина не лише опановує фактичні знання, а й проживає емоційний досвід взаємодії з природою.

З огляду на вікову специфіку дітей дошкільного віку, роботу з лепбуками доцільно розпочинати вже у молодших групах. На цьому етапі посібник повністю створюється вихователем і має переважно наочно-образний характер. Книжка-складанка виступає засобом первинного ознайомлення з темою,

формує інтерес до дослідження та візуальну мотивацію до пізнання. У середньому дошкільному віці зміст лепбука ускладнюється, діти починають долучатися до його наповнення, створювати власні малюнки, добирати ілюстрації, пропонувати ідеї щодо оформлення. Роль вихователя змінюється: він виступає консультантом, який допомагає дитині трансформувати індивідуальні ідеї у дидактичний матеріал, придатний для подальшого використання.

У старшому дошкільному віці лепбук стає частиною самостійної діяльності дитини, яка може не лише наповнювати, а й створювати власні тематичні книги-складанки. Такий підхід відповідає компетентнісній моделі дошкільної освіти, оскільки сприяє формуванню основ комунікативної, пізнавальної, соціальної та творчої компетентностей. Важливо, що пошук інформації для лепбука може здійснюватися у взаємодії з батьками, що підсилює педагогічне партнерство між сім'єю та закладом дошкільної освіти. Дослідження Н. Сенюк доводять, що залучення родини до таких проєктів підвищує мотивацію дітей, сприяє розвитку відповідальності, зміцнює довірливі стосунки між усіма учасниками освітнього процесу.

Процес створення власного лепбука передбачає добір різноманітного матеріалу, зокрема дитячих малюнків, сезонних зображень, виробів із природних матеріалів, фотографій та елементів народної творчості. За спостереженнями Н. Гавриш, така діяльність стимулює розвиток естетичного сприймання, формує у дітей здатність бачити красу в повсякденних речах, усвідомлювати гармонію природних форм, кольорів і композицій. Одночасно створення лепбука сприяє розвитку довірливості, самостійності, наполегливості та креативності.

У педагогічній теорії дедалі частіше підкреслюється схожість між лепбукінгом і проєктною діяльністю, яка визначається однією з пріоритетних освітніх технологій у роботі з дошкільниками. Створення лепбука включає послідовні етапи: визначення проблемної теми, формулювання завдань,

планування, добір матеріалів, виготовлення та практичне використання. Саме ця логіка є основою будь-якого проєктного методу. Лепбук, таким чином, може розглядатися як індивідуальний міні-проєкт дитини, у якому вона проходить усі ключові стадії навчально-пізнавальної діяльності.

Під час організації роботи над лепбуком ефективно поєднуються індивідуальні та групові форми діяльності. Діти мають можливість навчатися одне в одного, обмінюватися досвідом, презентувати власні напрацювання та оцінювати результати діяльності інших. Така взаємодія сприяє формуванню комунікативних навичок, розвитку емпатії та здатності до співпраці, що підтверджується дослідженнями О. Кононко, яка наголошує на важливості соціально-комунікативної компетентності як базової складової розвитку дошкільника [25].

Особливістю дошкільного віку є те, що більшість дітей ще не володіють навичками читання. Тому інформація в лепбуках повинна бути максимально доступною, візуальною та емоційно насиченою: схеми, піктограми, зображення, короткі підписи у супроводі вихователя, предметні ілюстрації. Такий формат дозволяє дитині будь-коли повернутися до змісту лепбука, самостійно переглянути матеріали та пригадати важливу інформацію без необхідності постійного залучення дорослого.

Отже, можна стверджувати, що лепбук є універсальним інноваційним засобом організації пізнавальної діяльності дошкільників. Він поєднує у собі ознаки гри, творчості, дослідження та навчання, створюючи умови для цілісного, системного та компетентнісного розвитку дитини. Саме тому актуальність використання лепбуків у практиці ЗДО постійно зростає, а зацікавлення ними підтверджується численними педагогічними дослідженнями та практичними напрацюваннями українських учених і педагогів-практиків.

## РОЗДІЛ 2

### ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ

#### **2.1. Організаційно-педагогічна робота з питань формування безпеки життєдіяльності в умовах ЗДО**

Проблематика забезпечення безпечних умов життя та діяльності дитини посідає сьогодні одне з центральних місць у системі національної освіти. Сучасний соціум, характеризуючись динамічністю, інформаційною насиченістю та техногенними змінами, створює нові виклики, що безпосередньо впливають на благополуччя дітей дошкільного віку. У зв'язку з цим питання формування у вихованців закладів дошкільної освіти навичок здорового та безпечного способу життя набуває особливої ваги не лише в педагогічній теорії, а й у практиці освітньої діяльності.

Українські науковці, серед яких І. Бех, Н. Богуш, К. Крутій, О. Кононко, Т. Поніманська, Н. Лисенко, Л. Лохвицька та інші, наголошують, що шкідливий вплив на здоров'я та безпеку дитини може походити не лише від конкретних небезпечних чинників зовнішнього середовища, а й від сформованого способу життя. Саме тому формування культури здоров'я та відповідальної поведінки має починатися з раннього дитинства, коли закладаються первинні зразки поведінкових моделей і формується ставлення до себе як до носія певних життєвих можливостей.

Педагогам доводиться працювати в умовах, коли дитина дедалі частіше стикається з ризиками, що мають різну природу: соціальну, техногенну, екологічну, інформаційну та психологічну. Дослідники підкреслюють, що сфера дитячої безпеки не може обмежуватися лише попередженням травматизму або навчанням стандартних правил поведінки. На думку

О. Кононко, важливо формувати у дітей здатність до саморегуляції, усвідомленого аналізу ситуації, оцінки можливих наслідків дій та відповідальності за власний вибір [25].

У контексті дошкільної педагогіки безпека життєдіяльності передбачає створення такого освітнього середовища, яке забезпечує гармонійний розвиток дитини, її психологічний комфорт, відчуття захищеності та можливість проявляти активність без ризику для здоров'я. Педагог має не лише охороняти дитину від небезпек, а й сприяти її поступовому «дорослішання» у відповідальній поведінці. Саме педагогічна компетентність визначає якість освітнього процесу в цьому напрямі.

До компетентності вихователя належить здатність виявляти та аналізувати потенційні небезпеки освітнього середовища, здійснювати профілактичну діяльність, організовувати навчання безпечній поведінці, здійснювати психолого-педагогічний супровід дітей і взаємодіяти з родиною. Дослідники В. Лапін [28], Р. Найда [38] підкреслюють, що професійна готовність педагога включає не лише знання нормативно-правової бази, а й володіння методиками формування життєвих навичок, уміння організовувати діяльність без примусу, через досвід, гру та пошукову активність.

У сучасних дослідженнях простежується тенденція до розуміння безпеки як інтегративного особистісного утворення, що включає мотиваційний, когнітивний, операційно-практичний і ціннісно-емоційний компоненти. Тому педагог має бути провідником дитини у світі соціальних норм, моральних орієнтирів, навичок самодисципліни та відповідального ставлення до власного здоров'я.

Узагальнюючи позиції українських дослідників, можна стверджувати, що культура безпеки в дошкільному віці формується через повсякденний педагогічний супровід, який охоплює всі сфери життєдіяльності дитини. Вихователь забезпечує систематичність засвоєння знань, сприяє особистісному розвитку та створює умови, за яких дитина усвідомлює причинно-наслідкові

зв'язки щодо власних дій.

Проте важливим аспектом залишається організація здоров'язбережувального середовища, що є основою педагогічної діяльності в літній і зимовий період. Дослідниця Г. Тарасенко зазначає, що педагог повинен грамотно регулювати фізичне та емоційне навантаження дітей, планувати рухову активність, організувати простір для ігор і праці, а також забезпечувати тісну співпрацю з батьками з питань охорони здоров'я та безпеки [39].

Система формування безпечної поведінки традиційно включає підготовчий, основний і практичний етапи. На підготовчому етапі дитина знайомиться з об'єктами навколишнього середовища, набуває початкових знань про можливі небезпеки, формує емоційно-ціннісне ставлення до власного здоров'я. На основному етапі відбувається закріплення знань та їх осмислення через гру, моделювання ситуацій, експериментування, читання, бесіди та інші методи активного навчання. На практичному етапі дитина вчиться застосовувати засвоєні правила у побутових, соціальних та ігрових ситуаціях, що сприяє формуванню усвідомленої відповідальності за власні дії. Саме через активну взаємодію в ігровому та практичному контекстах формуються вміння прогнозувати наслідки ризикованої поведінки та приймати конструктивні рішення. Саме тому освітня діяльність у ЗДО повинна бути гнучкою, індивідуально зорієнтованою і спрямованою на розвиток життєвої компетентності дитини.

Ураховуючи це, компетентність педагога проявляється передусім у здатності створювати умови, що сприяють набуттю досвіду безпечної поведінки не через заборону, а через організовану діяльність, що дозволяє дитині навчатися природно, активно та творчо. Важливо також дотримуватися принципу «не нашкодь», який вимагає подання інформації у доступній, позитивній та психологічно безпечній формі.

Не менш важливим є формування мотивації до безпечної поведінки, що

передбачає роботу з емоційним станом дитини, розвиток її самооцінки, почуття відповідальності та вміння співпрацювати з іншими. Безпека в дитячому віці пов'язана не лише з матеріальними умовами, а й з умінням вибудовувати ненасильницьку комунікацію, розуміти соціальні правила та долати конфліктні ситуації мирним шляхом [40].

Вихователь виступає медіатором у формуванні таких умінь, допомагаючи дитині опанувати механізми самозахисту, навички самоконтролю та конструктивної поведінки в різних життєвих обставинах.

Комплексна система роботи закладу дошкільної освіти у сфері безпеки життєдіяльності ґрунтується на створенні цілісного освітнього простору, який забезпечує поєднання профілактичних, освітніх, розвивальних та соціально-педагогічних заходів. У центрі цієї системи перебуває дитина як суб'єкт пізнання та активної взаємодії з довкіллям.

З моменту народження дитина постійно стикається з різноманітними небезпечними ситуаціями, що є природними для її віку. Невміння адекватно реагувати на небезпеку, обмежений життєвий досвід і психологічна вразливість роблять її залежною від педагогічної підтримки. Формування готовності до безпечної поведінки має здійснюватися поступово й систематично, а ефективність цього процесу залежить від інтеграції виховного середовища ЗДО та сім'ї.

Система роботи ЗДО включає організацію безпечного простору, проведення навчально-пізнавальної діяльності, активну ігрову практику, роботу з батьками, взаємодію з медичними працівниками та соціальними службами. Важливим аспектом є безпосередня участь педагогів у створенні просторово-предметного середовища, яке не лише відповідає санітарно-гігієнічним нормам, а й стимулює дитину до безпечної поведінки.

Безпека в освітньому середовищі передбачає мінімізацію факторів ризику, оптимізацію режимних моментів, організацію рухової активності, психологічний супровід та профілактику небезпечних ситуацій. Значна увага

приділяється формуванню поведінкових навичок через моделювання ситуацій, сюжетно-рольові ігри, дидактичні вправи та проблемні завдання.

На думку С. Мізерної, Т. Коломоець розвиток здатності дитини орієнтуватися в ситуаціях підвищеного ризику можливий лише тоді, коли вона має змогу неодноразово «програвати» такі ситуації у безпечних умовах, аналізувати власні дії та отримувати підтримку дорослого [37]. Саме тому в освітній діяльності ЗДО домінують практико-орієнтовані методи, що сприяють формуванню життєвих навичок.

Успішність системи безпеки життєдіяльності в значній мірі залежить від взаємодії педагогів та батьків. Сім'я є першим і головним середовищем соціалізації дитини, тому домашні правила поведінки мають узгоджуватися з тими, які дитина засвоює в дошкільному закладі. Спільність вимог формує у дитини стабільні поведінкові моделі. У межах ЗДО повинна діяти єдина система організаційних, інформаційних, навчальних і профілактичних заходів, які спрямовані на забезпечення здоров'я дітей та формування у них здатності діяти безпечно. До цієї системи належить моніторинг умов освітнього середовища, інструктажі, реалізація здоров'язбережувальних технологій, проведення тематичних занять, тренінгів, бесід, ігрових ситуацій, а також формування позитивної мотивації до здорового способу життя.

У закладах дошкільної освіти навчання з питань безпеки життєдіяльності з вихованцями проводиться під час організації різних форм діяльності: спеціально організовані навчальні заняття, ігри, самостійна діяльність (художня, рухова, дослідницька, трудова тощо), індивідуальна робота, спостереження, екскурсії, свята, розваги тощо. Навчання з безпеки життєдіяльності проводять вихователі закладів дошкільної освіти або фахівці з відповідних питань – пожежної безпеки, безпеки дорожнього руху тощо. Такі заняття мають бути передбачені планом освітньої роботи закладу. Облік проведення навчання вихованців закладу дошкільної освіти з питань безпеки життєдіяльності ведеться в журналі планування освітньої роботи відповідно до

встановлених вимог. Інструктажі з питань безпеки життєдіяльності з вихованцями закладів дошкільної освіти не проводяться.

Нижче наведено орієнтовні теми навчання дітей з питань особистої безпеки і безпеки оточуючих у закладі дошкільної освіти.

1. Безпека в побуті: можливі небезпечні ситуації в побуті, термічні опіки, обмороження, ураження електричним струмом, отруєння грибами, рослинами та ягодами, падіння з меблів, підвіконь, вікон, балконів, небезпека при користуванні побутовими, у т. ч. столовими приладами; безпечна поведінка дітей, залишених без дорослих, правила поводження з вогнем, незнайомими та вибухонебезпечними предметами й вогнепальною зброєю.

2. Безпека на ігрових і спортивних майданчиках: безпечне користування обладнанням ігрових і спортивних майданчиків (гірки, драбини, стінки, колоди, гойдалки, каруселі та інше), безпека при рухливих іграх.

3. Безпека при перебуванні в групі: безконфліктність спілкування, попередження пустощів, дотримання розпорядку та правил поводження.

4. Безпека при перебуванні біля водоймищ: безпечна організація та проведення ігор біля водойм, купання під наглядом дорослих, стрибання у воду, небезпека сонячного опромінення, небезпека перебування на льоду.

5. Безпека при перебуванні на вулиці: правила поводження на вулиці, безпечні маршрути, рух уздовж доріг, перехід залізничних переїздів, вулиць і доріг з одностороннім і двостороннім рухом, при русі по вулицях транспорту з причепами; поводження на зупинках громадського транспорту та в транспорті; заборона ігор у місцях руху транспорту, на тротуарі, проїжджій частині вулиць і дворів, уникнення загрозливих для життя та здоров'я ситуацій, самозахист.

6. Пожежна безпека: небезпека ігор із вогнем у приміщенні, на полі, у лісі; безпечне поводження біля газової плити, електроплитки, плити на твердому та рідкому паливі, біля каміна; небезпека гри із сірниками, запальничками, бенгальськими вогнями, свічками; легкозаймисті рідини та їх небезпека; безпечне поводження з нагрівальними приладами – прасками,

кип'ятильниками, настільними електричними світильниками, переносними електричними світильниками тощо.

7. Електротравматизм та його попередження: безпека користування електроприладами та заборона використання електроприладів за відсутності дорослих; електромережа та розподіл електроенергії в приміщенні, вимикачі, розетки, перехідники, лічильники та небезпека електротравм, що з цим пов'язана; повітряні електромережі та небезпека електротравматизму; падіння електропроводів на землю й пов'язана з цим небезпека; дії при враженні оточуючих електричним струмом.

8. Безпека під час грози, повені, інших стихійних лих.

9. Безпека праці: правила поведінки під час ручної праці в групі, при користуванні ножицями та іншими небезпечними предметами; безпека під час роботи на земельній ділянці, догляду за тваринами в живих куточках, при користуванні сільськогосподарським знаряддям; небезпека пустощів.

10. Особиста гігієна та здоровий спосіб життя: небезпека бруду та попередження пов'язаних із цим захворювань; ознаки здоров'я, способи його зміцнення, вплив природних умов на здоров'я, загартування організму, ранкова гімнастика.

*Методичні рекомендації для педагогів і батьків щодо формування навичок безпеки життєдіяльності у дітей передшкільного віку.*

Формування навичок безпеки життєдіяльності у дітей передшкільного віку є складним і багаторівневим процесом, що вимагає погоджених, методично обґрунтованих дій педагогів та батьків. Специфіка віку передбачає, що дитина ще не володіє достатньою здатністю передбачати наслідки власних дій, тому дорослий має не лише повідомити правила, а й створити середовище, у якому ці правила можна безпечно застосовувати й емоційно переживати. У зв'язку з цим методичні рекомендації мають бути спрямовані не на трансляцію заборон, а на формування життєвого досвіду, який дозволяє дитині усвідомлювати небезпечні ситуації, розуміти власні можливості та приймати

відповідальні рішення.

Ефективність методичної роботи значною мірою залежить від того, наскільки вихователь здатен зробити процес ознайомлення з правилами безпеки емоційно змістовним і когнітивно доступним. Діти передшкільного віку мислять переважно наочно-образно, тому абстрактні поняття повинні набувати конкретного сенсу. Педагогічна практика доводить, що діти швидше засвоюють правила, коли вони подаються через художні образи, сюжетні історії, персонажі або моделювання життєвих ситуацій. Наприклад, у групах, де вихователь вводив тему «небезпечних побутових предметів» через історію персонажа, який «поспішав і не подумав», діти із зацікавленням стежили за розвитком сюжету, а згодом обговорювали, які рішення герой мав би прийняти, щоб уникнути неприємностей. Згодом під час спостережень у побутових ситуаціях вихователь фіксував, що діти починали коригувати власну поведінку, посилаючись на досвід персонажа: «Так робив той хлопчик, і це було небезпечно».

Однією з ключових умов є створення такого освітнього середовища, у якому дитина має змогу не лише говорити про небезпечні ситуації, а й «проживати» їх у безпечному контексті. Моделювання потенційно ризикованих подій дозволяє передшкільникові не просто повторювати алгоритми, а й застосовувати їх у динаміці. Так, під час експериментальної роботи в межах дослідження дітям пропонувалася інсценізація ситуації «дитина загубилася у магазині». Спершу деякі діти демонстрували розгубленість і не могли визначити послідовність дій. Однак після обговорення, повторного моделювання та пояснення алгоритму вони почали впевнено застосовувати рекомендації: зверталися до дорослого, називали своє ім'я, чекали допомоги, не намагалися самостійно шукати батьків. Більш того, під час прогулянки одна з дівчаток нагадала однолітку про важливість залишатися на місці, коли «дорослий зник з поля зору», посилаючись на змодельовану ситуацію. Це свідчить про те, що практичне занурення формує

реальну, стійку навичку.

Особливо вагоме значення має стиль спілкування дорослого з дитиною. Просте інформування або жорстке моралізування не сприяє формуванню вмотивованої поведінки. Дитина у цьому віці потребує емоційного включення та можливості висловлювати власні припущення. Якщо, наприклад, дитина кладе іграшку на гарячу батарею, вихователь може не обмежуватися строгим «не можна», а запропонувати дитині уявити, що відчуває її іграшка в умовах перегріву. Аналіз акцентується на переживанні, а не на забороні, що стимулює дитину не просто уникати забороненого, а розуміти причинно-наслідковий зв'язок. У тих групах, де застосовувався такий підхід, діти охочіше пояснювали свої дії й краще усвідомлювали їхні наслідки.

Значущою виявляється і практична робота з візуальними матеріалами. Малювання небезпечних і безпечних ситуацій дозволяє педагогові побачити, як дитина інтерпретує певні дії. Під час експериментальної роботи діти створювали малюнки «Моє безпечне довкілля», у яких зображували щоденні ситуації в дитячому садку. Під час аналізу робіт вихователь відзначав, що діти нерідко зображали себе на підвіконні або поблизу небезпечних об'єктів, вважаючи такі дії нормальними. Після обговорення, створення сюжетних моделей та повторного малювання діти корегували власні образи, що свідчить про засвоєння правил не лише на вербальному рівні, а й на рівні особистісного досвіду.

Особливу роль відіграє співпраця з батьками, адже значна частина життєвих ризиків виникає поза межами дошкільного закладу. Дитина сприймає батьків як основні зразки поведінки, тому дорослі мають дотримуватися єдиної позиції щодо виконання правил безпеки. Якщо в сім'ї демонструється суперечлива поведінка, ефективність педагогічної роботи значно знижується. Наприклад, у випадках, коли батьки дозволяли дитині нехтувати правилами переходу дороги («швидко перебіжимо, бо машин немає»), діти у дитячому садку демонстрували невпевненість або імітували саме цей неправильний

досвід. У протилежних ситуаціях, коли батьки залучали дітей до обговорення безпечної поведінки в побуті (наприклад, готування разом із поясненням небезпечних зон на кухні), передшкільники демонстрували більш відповідальні рішення у змодельованих педагогом умовах.

Важливим напрямом роботи з батьками є створення сімейних проєктів, які поєднують творчість, обговорення й практику. Під час дослідження одна родина створила комікс, присвячений правилам дорожнього руху, де головна героїня Марта розповідала про свої пригоди. У процесі спільного малювання батьки пояснювали кожен епізод, а дитина пропонувала власні варіанти сюжетів. За результатами спостережень педагог зауважив, що ця дитина стала ініціатором нагадувань іншим дітям щодо безпеки під час переходу майданчика або руху біля воріт.

Ефективність формування навичок безпеки життєдіяльності значною мірою залежить і від організації простору. У групі має бути створений інформаційний, ігровий та практичний простір, у якому дитина постійно стикається з наочними нагадуваннями про безпечну поведінку. Під час реалізації програми дослідження використовувалася «Коробка спостережень», у якій зберігалися предмети, що в певних обставинах можуть бути небезпечними: невеликі камінці, дрібні деталі іграшок, поламані предмети. Кожен з них мав власну історію, яку діти обговорювали разом із вихователем. Такий підхід сприяв емоційному розумінню сутності безпеки та розвитку здатності прогнозувати наслідки.

Не менш важливим компонентом методичних рекомендацій є регулярна рефлексія, що дозволяє дитині усвідомлювати власні думки та почуття, пов'язані з небезпечними ситуаціями. Після перегляду відеофрагмента або проведення рольової гри вихователь ставив запитання, що стимулюють внутрішній аналіз. У відповідях дітей часто простежувалося формування відповідального ставлення: вони описували переживання персонажів, намагалися знайти причини їхньої неправильної поведінки та пропонували

способи виправлення ситуації. Наприклад, після історії про хлопчика, який необережно поведився з ножицями, одна дитина зазначила, що «ножиці можуть злякатися і нашкодити», що свідчило про формування причинно-наслідкових зв'язків.

Таким чином, рекомендації для педагогів і батьків мають ґрунтуватися на цілісному підході, який поєднує створення практичних ситуацій, емоційне проживання, художні образи, творчі проєкти та приклад дорослих. У центрі цієї роботи має бути дитина з її індивідуальними переживаннями, досвідом і способами пізнання світу. Лише за таких умов формується справжня здатність до відповідальної та безпечної поведінки, що є основою для подальшого успішного розвитку особистості.

Узагальнюючи проведені дослідження й аналіз практики дошкільних закладів, можна стверджувати, що система безпеки життєдіяльності має бути інтегрованою, комплексною та орієнтованою на розвиток цілісної особистості дитини. Така система визначає безпеку не лише як знання правил, а як сформовану поведінкову культуру.

## **2.2. Методика використання лепбуків у практиці формування навичок безпеки життєдіяльності у дітей передшкільного віку**

Проведений теоретичний аналіз сучасних підходів до формування навичок безпечної життєдіяльності показав, що в науковій літературі наголошується на необхідності використання різноманітних активних та інтерактивних методів, які забезпечують ефективне засвоєння знань дітьми передшкільного віку. Дослідники підкреслюють, що робота з дітьми цього віку має ґрунтуватися на принципах доступності, емоційної насиченості та практичної спрямованості, тому традиційні методи нерідко доповнюються ігровими формами взаємодії, творчими завданнями та моделюванням життєвих ситуацій. У педагогічних джерелах зустрічаються рекомендації щодо використання сюжетно-рольових тренінгів, у яких діти опиняються в уявних,

але наближених до реальних умов; окремі автори наголошують на важливості опанування дітьми елементарних прийомів захисної поведінки, зокрема вміння голосно повідомляти про небезпеку або привертати увагу дорослих. До ефективних засобів також відносять використання художніх текстів, у яких змальовані небезпечні ситуації, демонстрацію відео, бесіди, екскурсії та різноманітні ігрові завдання творчого характеру.

Попри значну кількість існуючих методичних напрацювань, сучасна практика дошкільної освіти потребує оновлення й доповнення інструментів, які б дозволяли систематизувати інформацію та водночас активізувати пізнавальну діяльність дітей. З огляду на це, особливий інтерес викликає технологія створення лепбуків – інтерактивних «книг на колінах», що поєднують інформаційні, ігрові та творчі елементи. В українському освітньому просторі лепбук поступово набуває статусу ефективного дидактичного інструмента, який дає змогу організувати навчальну діяльність так, щоб дитина не просто запам'ятовувала інформацію, а активно взаємодіяла з нею, здійснюючи вибір, аналіз, порівняння та творчий пошук.

Історія виникнення лепбуків пов'язана з досвідом американської домашньої школи, де письменниця Теммі Даббі запропонувала поєднувати мінікнижечки та інші паперові модулі в одну тематичну папку. На відміну від звичайних друкованих матеріалів, лепбук не передбачав пасивного сприймання; його ключовою особливістю стала необхідність самостійного, або частково самостійного, виготовлення структури та наповнення змісту. Саме у процесі створення папки дитина активніше привласнювала нові поняття, упорядковувала інформацію, співвідносила її з власним досвідом і краще запам'ятовувала матеріал.

У сучасному освітньому середовищі лепбуки трансформувалися в багатофункціональний інструмент, який може набувати різної форми та змістового наповнення. В українській дошкільній системі їх використання започатковано завдяки педагогам-новаторам (Т. Піроженко, Н. Гавриш), які

прагнули зробити навчання не лише змістовним, а й максимально доступним та емоційно насиченим. Технологія швидко адаптувалася, оскільки повністю відповідає потребам дітей 5–7 років, у яких провідною діяльністю залишається гра, а також активно формується здатність працювати з інформацією, порівнювати, узагальнювати та робити висновки.

Використання лепбука у процесі формування навичок безпечної поведінки відкриває широкі можливості для інтеграції різних видів пізнавальної активності. Специфіка цього віку полягає в тому, що діти схильні сприймати новий матеріал через дію, образ, сюжет, яскравий візуальний матеріал. Лепбук дозволяє поєднати ці компоненти в єдину систему, оскільки включає рухливі елементи, кишеньки з завданнями, міні-ігри, картки-підказки, ілюстрації, символи, які дитина може пересувати, комбінувати, змінювати та використовувати у різних ігрових ситуаціях.

Практика демонструє, що створення лепбуків найбільш ефективно у випадку, коли дитина бере активну участь у кожному етапі: від вибору матеріалів та оформлення елементів – до заповнення інформаційних блоків та виконання ігрових завдань. Педагог при цьому виконує роль координатора, який підтримує процес, допомагає дитині структурувати думки, спрямовує її пошукову діяльність та стимулює ініціативу. Алгоритм залучення дітей до роботи з лепбуком може бути наступним (рис. 2.1). Саме така співпраця сприяє формуванню ключових компетентностей, передбачених Базовим компонентом дошкільної освіти, серед яких – самостійність, відповідальність, креативність та здатність до елементарного аналізу навколишнього світу.

Важливо зазначити, що освітній ефект лепбука виявляється не лише в когнітивній сфері. Змістовне наповнення таких міні-книжок створює умови для розвитку емоційної чутливості дитини до ситуацій небезпеки, сприяє формуванню навичок розпізнавання ризиків та адекватного реагування на них. Дитина починає краще усвідомлювати причинно-наслідкові зв'язки між власними діями та можливими наслідками, що є важливою умовою розвитку

відповідальної поведінки.



**Рис. 2.1. Послідовність виготовлення лепбука з дитиною дошкільного віку**

Лепбук як інноваційна технологія також відіграє значну роль у формуванні елементів підприємницької компетентності в дошкільному віці. У процесі створення тематичних мініпапок, зокрема присвячених економічній грамотності, дитина вчиться планувати свою діяльність, приймати прості рішення, визначати пріоритети, проявляти ініціативу та нести відповідальність за результат. Такі навички, хоча й сформовані на елементарному рівні, закладають фундамент для подальшого усвідомленого ставлення до фінансових питань, ресурсів та праці.

Крім цього, технологія лепбуків сприяє розвитку комунікативних умінь, адже діти часто працюють у парах або малих групах, обговорюючи способи розв'язання завдань, домовляючись про послідовність дій або презентуючи

результати власної роботи. У таких умовах формується здатність взаємодіяти, висловлювати ідеї, аргументувати власну позицію та вислуховувати думки інших. Це значною мірою наближує освітній процес до реальних життєвих ситуацій, де необхідно поєднувати інтелектуальні, комунікативні та соціальні навички.

На нашу думку, використання лепбуків у системі дошкільної освіти має низку переваг.

По-перше, така форма роботи дозволяє презентувати дитині певну інформацію про навколишній світ не у вигляді вже готової системи знань, а у процесі власної активності – творчого пошуку необхідної інформації.

По-друге, у процесі взаємодії з вихователем дитина опановує різні способи діяльності, через які пізнає себе та навколишній світ.

По-третє, зведення процесу створення лепбуків до ігрової форми діяльності це найлегший шлях для усвідомленого оволодіння знаннями, способами діяльності тощо.

По-четверте, робота над лепбуком розвиває у дітей креативність – одну з базових характеристик дитини передшкільного віку, що позиціонує її як особистість з активною позицією, готовою приймати самостійні рішення, мотивованою на результат та здатною коментувати процес та результати своєї діяльності.

По-п'яте, у дитини розвивається уява, а також здатність до створення творчого образу, оригінального, варіативного та гнучкого (у кожної дитини свого).

По-шосте, взаємодія між дитиною та вихователем носить інтерактивний характер, коли нова інформація опановується дитиною у процесі власної активності.

Дослідниками також відмічається, що створення лепбуків для дошкільника є своєрідною творчістю: дитина «пізнає властивості оточуючих предметів; експериментує з різними матеріалами; створює нові образи,

здавалося б, зі звичних речей. Здатність експериментувати, багаторазово виконати будь-яку дію, від якої дитина отримує, можливо, різні результати, приносить задоволення» [15].

Г. Журавська та С. Логвинчук наводять наступні важливі характеристики особистості дитини, які розвиває використання лепбуків (табл. 2.1).

*Таблиця 2.1.*

**Особистісні характеристики дитини, які розвиваються з використанням лепбуків (за даними [15])**

<b>Особистісні риси дитини</b>	<b>Характеристика</b>
Швидкість думки	Здатність до формулювання та озвучування більшої кількості ідей.
Гнучкість мислення	Здатність швидко переключатися з однієї ідеї на іншу, уміти переносити ідеї з одного об'єкта на інший.
Оригінальність	Здатність формулювати нові, неочікувані ідеї.
Допитливість	Відкритий інтерес до дослідження оточуючого світу.
Сміливість	Здатність приймати власні самостійні рішення.

Загалом, можна відмітити, що технологія «лепбук» при її використанні у роботі з дітьми передшкільного віку розвиває у них увагу, пам'ять, творчу уяву, формує навички порівняння інформації, виділення головної думки, характерних властивостей досліджуваних явищ та предметів, узагальнення їх за певною ознакою, що в кінцевому підсумку призводить до отримання задоволення від здійсненої роботи.

Подальше поглиблення аналізу застосування лепбуків у дошкільній освіті потребує з'ясування психологічних механізмів, які забезпечують їхню ефективність. У першу чергу варто зазначити, що пізнавальний розвиток дитини старшого дошкільного віку характеризується переходом від мимовільних психічних процесів до елементів довільності, що, у свою чергу, створює передумови для цілеспрямованого засвоєння знань. Саме в цей період дитина починає проявляти вищу зацікавленість до систематизованої інформації, здатна помічати закономірності та робити елементарні висновки. Технологія лепбуків, завдяки своїй структурованості та візуальній логіці,

повністю відповідає цьому віковому етапу та стимулює розвиток ментальних операцій.

Особливе значення має той факт, що під час створення лепбука дитина фактично перетворюється з пасивного споживача на співавтора навчального контенту. Вона не просто виконує запропоновані завдання, а вибудовує власну траєкторію взаємодії з матеріалом, обирає спосіб оформлення, визначає послідовність роботи та навіть може впливати на зміст деяких елементів. Така модель навчання формує у дітей відчуття автономії, сприяє зміцненню самооцінки та формує позитивну мотивацію до пізнавальної діяльності. У педагогічній науці давно наголошується, що внутрішня мотивація є провідним чинником успішності навчання, а лепбук якраз стимулює її завдяки свободі дій, емоційній виразності та можливості досягти відчутного, видимого результату.

Водночас лепбук значно розширює можливості педагога щодо індивідуалізації освітнього процесу. Діти можуть працювати у власному темпі, обирати найбільш зручний для них спосіб виконання завдань, повертатися до окремих розділів та повторювати матеріал. Це особливо важливо для дітей із різними когнітивними стилями, рівнем розвитку моторики, мовлення та уваги. У процесі роботи над лепбуком педагог має змогу непомітно для дітей диференціювати допомогу, надавати завдання різної складності, добирати додаткові матеріали для тих, хто потребує глибшого занурення у тему. Така гнучкість робить технологію універсальною та придатною для роботи з різними групами дошкільників.

З позиції розвитку підприємницьких компетентностей дошкільника лепбук також виступає унікальним інструментом. У процесі створення тематичних модулів, пов'язаних з економічними поняттями, дитина починає розуміти роль ресурсів, значення праці, необхідність планування та відповідальності за прийняті рішення. Наприклад, лепбук на тему «Магазин» або «Світ професій» дозволяє дитині змодельовати ситуації покупки, обміну, раціонального використання коштів, взаємодії між людьми в суспільстві. Діти

засвоюють початкові уявлення про цінність речей, розуміння того, що будь-який товар має свою історію створення, а будь-яка діяльність вимагає зусиль. Багато дослідників підкреслюють, що такі знання, здобуті в ігровій формі, стають фундаментом для подальшого формування економічної грамотності в школі.

У контексті формування навичок безпечної життєдіяльності технологія лепбук дозволяє поєднати інформативний і практичний компоненти. Дитина не лише знайомиться з правилами поведінки, а й активно відпрацьовує їх у структурованих моделях. Наприклад, у лепбуку можна розмістити рухомі картки з небезпечними та безпечними ситуаціями, кишеньки з вибором правильної дії, схеми маршрутів евакуації або алгоритми поведінки в разі пожежі, зустрічі з незнайомцем, виявлення підозрілих предметів тощо. Дитина, маніпулюючи цими елементами, вчиться не лише розпізнавати небезпеку, а й обирати відповідний спосіб захисту. Це особливо важливо, оскільки засвоєння правил безпеки лише на рівні інформування не гарантує їхнього практичного застосування; натомість інтерактивна взаємодія сприяє формуванню стійких поведінкових стратегій.

Крім того, слід зважати на соціально-комунікативний ефект, який виникає у процесі колективної роботи над лепбуком. Діти навчаються узгоджувати свої дії, ділитися матеріалами, разом приймати рішення щодо оформлення певних елементів, обговорювати різні аспекти теми. Така взаємодія сприяє розвитку навичок співпраці та толерантності, формує у дітей здатність слухати інших і висловлювати власні думки. Використання лепбука у спільній діяльності дає змогу вихователю створювати проблемні ситуації, у яких діти мають знайти компроміс, розподілити ролі та оцінити спільний результат. Таким чином, у дошкільників формуються важливі соціальні компетентності, що є складовою загальної життєвої компетентності.

Не менш значущим є й емоційно-ціннісний аспект роботи з лепбуком. Яскравість, образність, тактильність матеріалів сприяють позитивному

емоційному налаштуванню дитини, підвищують її інтерес та залученість. Психологи зазначають, що саме емоційна забарвленість інформації багато в чому визначає рівень її засвоєння дітьми дошкільного віку. Коли дитина переживає позитивні емоції у процесі навчання, формується стійкий інтерес до здобуття знань, а самосприйняття як «того, хто може та вміє» зміцнюється та поглиблюється. Таким чином, лепбук не лише сприяє навчанню, але й впливає на емоційний та особистісний розвиток дитини.

Сучасні умови розвитку дошкільної освіти вимагають застосування таких методів і технологій, які дозволяють відповідати вимогам компетентнісного підходу. Лепбук якраз є одним із засобів, що допомагає реалізувати цю концепцію на практиці. Він інтегрує освітні лінії, передбачені Базовим компонентом, – пізнавальну, мовленнєву, художньо-естетичну, соціально-моральну та фізичну. У процесі взаємодії з його елементами дитина органічно переходить від мисленнєвих операцій до дрібної моторики, від творчості до аналізу, від гри до навчання, що створює цілісний та гармонійний освітній процес.

З огляду на переваги, описані вище, стає очевидним, що впровадження лепбуків у практику дошкільної освіти є не просто доцільним, а необхідним кроком для удосконалення підходів до формування життєвої компетентності та забезпечення всебічного розвитку дитини. Технологія є гнучкою, інноваційною та універсальною, що дозволяє успішно адаптувати її до будь-якого змістового напрямку – від безпеки життєдіяльності до початкової економічної та підприємницької освіти.

Головними цілями використання лепбуків для формування навичок БЖД у дітей передшкільного віку нами визначено наступні (рис. 2.2).



**Рис. 2.2. Цілі використання лепбуків для формування навичок БЖД у дітей передшкільного віку**

Основними перевагами використання лепбуків для формування навичок БЖД у дітей передшкільного віку можна визначити наступні:

1. Можливість систематизувати та узагальнити отриману інформацію з вивченої теми.
2. Дозволяє краще і наочно розуміти та запам'ятати матеріал.
3. Є зручним та цікавим способом повторення вивченого.
4. Дає дитині змогу самостійно аналізувати інформацію та робити висновки.
5. Лепбук можна створювати на різноманітні теми.
6. Є формою презентації підсумків вивченого тематичного матеріалу.
7. Допомагає дитині самостійно обирати та впорядковувати інформацію, яку вона додасть у лепбук.

8. Сприяє зацікавленню у навчанні, коли знання «оживають», до них можна торкнутись.

9. Дозволяє організувати заняття в групах. Можна вибрати невеликі індивідуальні завдання для кожного і потім зробити колективну книжку.

10. Є змістовним елементом розвивального середовища групи.

11. Дозволяє організувати спільну діяльність дорослого і дітей. Сприяє глибшій співпраці ЗДО та родини, якщо до процесу виготовлення залучаються батьки.

Єдиний «недолік»: для виготовлення лепбука потрібен час, фантазія, зусилля.

Для створення лепбуку використовуються прості матеріали, які є у кожному домі або у кожній групі ЗДО:

1. Цупкий папір, картон для основи.
2. Кольоровий папір.
3. Ножиці.
4. Клей.
5. Кольорові олівці, фарби, фломастери, маркери, ручки.
6. Скотч звичайний та двосторонній.
7. Картинки.

Послідовність роботи покроково наведена в Додатку А.

Для вирішення питання ефективного формування навичок безпеки життєдіяльності для створення і використання в освітньо-виховній роботі ми пропонували наступні дидактичні завдання (таблиця 2.2)

*Таблиця 2.2.*

**Дидактичні завдання використання лепбуків при формуванні навичок БЖД у дітей передшкільного віку**

Завдання	Характеристика
НАВЧАЛЬНІ	1. Закріплення набутих знань з певної тематики.
	2. Розвиток партнерських взаємин з дорослим і однолітками.
	3. Розвиток умінь в узагальнювати та систематизувати інформацію.

	4. Поповнення і систематизація знань дітей шляхом залучення їх в ігрові, пізнавально-розвиваючі заняття.
	5. Навчання класифікувати, узагальнювати та робити висновок.
	6. Формування основ безпечної поведінки в побуті, соціумі, природі.
	7. Надання кваліфікованої консультативної та практичної допомоги батькам.
РОЗВИВАЛЬНІ	1. Розвивати дитячу самостійність та ініціативність.
	2. Розвивати пізнавальні та інтелектуальні здібності дітей.
	3. Розвивати пам'ять, увагу, мислення, уяву.
ВИХОВНІ	1. Виховувати організованість у спільній діяльності.
	2. Виховувати дружелюбність.

У контексті формування навичок безпеки життєдіяльності старших дошкільників така форма роботи як виготовлення та використання лепбука має особливе значення. Дитина передшкільного віку потребує практичних, емоційно забарвлених, сенсомоторних способів взаємодії з інформацією про небезпеку. Заборони або вербальні настанови не забезпечують стійкого результату, тоді як можливість самостійно перевірити, дослідити, зіставити та проаналізувати в інтерактивному форматі формує не лише знання, а й власний досвід відповідальної поведінки.

*Виготовлення лепбука як педагогічний інструмент.* Створення лепбука починається з визначення теми, змісту та структури, які мають відповідати педагогічній меті заняття. Педагог передбачає логіку розгортання змісту від доступних для дитини ситуацій до складніших моделей поведінки, у яких необхідно враховувати правила безпеки. Зазвичай процес виготовлення лепбука є творчою діяльністю вихователя, однак до нього можуть залучатися й діти, що підсилює їхню мотивацію та підвищує рівень осмисленості запропонованого матеріалу.

Наприклад, під час створення лепбука на тему «Безпечна прогулянка містом» діти допомагали підбирати ілюстрації пішохідних переходів, вулиць, автомобілів, світлофорів. Одна з дівчаток принесла з дому фотографію їхнього двору, і вихователь вирішив включити її до головного розгортання. Це дозволило дітям побачити себе у реальному міському середовищі, а отже

актуалізувати власний досвід. У момент збирання елементів хлопчик зауважив, що на фотографії не вистачає дорожнього знака, який є біля їхньої школи, і запропонував намалювати його самостійно. Через цю творчу активність дитина не лише запам'ятала елемент, а й зрозуміла його значення.

Виготовлення лепбука також дає змогу структурувати інформацію за розділами, однак ці розділи набувають інтерактивного вигляду. Наприклад, замість простого вміщення правил дорожнього руху вихователь використовує картки-намистинки, які можна пересувати, об'єднувати в ланцюжок, перетворюючи алгоритм у наочну послідовність. Кишенька «Що буде, якщо...?» містить картки з ситуаціями, які діти мають спрогнозувати. Картка може показувати хлопчика, що вибіг на дорогу, або дитину, яка торкається праски. Коли така картка витягується на занятті, дитина має можливість висловити свої міркування, а потім знайти відповідь або підказку у прихованому модулі лепбука. Така структура формує вміння прогнозувати та співвідносити власні дії з можливими наслідками.

*Лепбук як засіб організації тематичного заняття.* Інтерактивні можливості лепбука дають змогу використовувати його як основу для організації заняття в різних формах: бесіди, дидактичної гри, театралізації, досліду чи навіть міні-квесту. Під час заняття педагог постійно взаємодіє з дітьми: ставить запитання, пропонує знайти відповідні елементи, запрошує відкрити кишеньку або змінити конфігурацію розгортки.

Так, під час заняття на тему «Вогонь – друг чи ворог?» вихователь використовував лепбук із мініатюрними віконцями, під якими містилися сюжетні малюнки. У першому віконці була зображена свічка на торті, у другому – каструля на плиті, у третьому – сірники на підлозі. Діти відкривали віконця і мали визначити, чи є ситуація безпечною. Кожне рішення обговорювалося, а потім діти знаходили відповідну поради-ілюстрацію у кишеньці «Пам'ятай!». Наприклад, дитина, яка спершу сказала, що свічка на торті «не небезпечна», пізніше, побачивши зображення хлопчика, який

нахилився над свічками занадто близько, змінила свою думку та пояснила, що «якщо сильно нахилитися, волосся може загорітися». Таким чином лепбук сприяв не просто фіксації правил, а формуванню індивідуального осмисленого досвіду.

*Теми лепбуків у сфері безпеки життєдіяльності.* Найчастіше лепбуки створюються навколо практичних тем, які безпосередньо стосуються щоденного життя дитини. Однією з найпоширеніших є тема «Дорожня грамота». У такому лепбуці може бути центральний розворот із моделлю перехрестя, кишенька зі знаками та інтерактивне поле «Світлофор говорить». Під час роботи з ним діти вчаться розуміти сигнали світлофора, правила переходу дороги, поведінку на тротуарі та в громадському транспорті. Наприклад, під час заняття вихователь діставав картку з написом «Ти їдеш у автобусі», і діти мали знайти на розвороті відповідну ілюстрацію та пояснити, чому триматися за поручень важливо для безпеки.

Ще одним прикладом є лепбук «Небезпека вдома». Він може містити кімнату-розгортку, у якій сховані небезпечні предмети. На одному з таких занять діти довго шукали небезпеку на кухні й раптом помітили каструлю з ручкою, що виступає за край плити. Дівчинка сказала: «Якщо пробігтимо молодший братик, він може вдарити ручку і облитися». Завдяки такому «відкриттю» дитина засвоює правила не як абстракцію, а як логічний результат власного спостереження.

Серед інших тем, що мають особливу ефективність у роботі з передшкільниками, можна виокремити «Безпечна поведінка на природі», «Знайомство з незнайомими людьми», «Безпечні ігри взимку», «Перша допомога у простих ситуаціях», «Мій дім – моя фортеця» та «Поведінка під час грози». У кожній із цих тем лепбуки стають структурованими мініатюрними моделями світу, у якому дитина вчиться орієнтуватися.

*Використання лепбуків у вільній діяльності дітей.* Поза організованими заняттями лепбуки можуть бути важливим інструментом самостійної

діяльності. Діти охоче повертаються до інтерактивних матеріалів, досліджують їх повторно, заповнюють пусті картки, створюють свої варіанти рішень і проговорюють те, що запам'ятали. Спостереження педагогів показують, що саме у вільній діяльності найкраще проявляється внутрішня мотивація до дотримання правил безпеки.

Упродовж експерименту вихователь відзначав, що діти часто самі ініціювали гру з лепбуком «Світ навколо мене безпечно чи небезпечно?». Один хлопчик із захопленням коментував картку «Іду без мами у супермаркеті» словами: «Я повинен стояти на місці, мама казала, і звертатися до охоронця». Інша дитина, розглядаючи картки з природними явищами, самостійно пов'язала ситуацію «темні хмари» з необхідністю повернення до садочка, пояснивши, що «гроза небезпечна, бо блискавка може вдарити». Такі випадки демонструють, що лепбук стає не лише дидактичним матеріалом, а й засобом формування внутрішньої відповідальності.

*Лепбук як засіб взаємодії між закладом дошкільної освіти та родиною.* Окремого значення набуває можливість використання лепбуків у спільній роботі вихователів і батьків. У багатьох випадках педагог запрошує родини долучатися до створення елементів лепбука або використовувати його вдома. Наприклад, перед заняттям на тему «Правила безпеки взимку» педагог запропонував батькам сфотографувати місця у дворі, які можуть становити небезпеку в ожеледицю. Фотографії були роздруковані та вставлені до відповідної кишеньки лепбука. Під час заняття діти впізнавали знайомі місця та аналізували, що може статися під час ожеледиці. Один хлопчик побачив на фотографії гірку, якою він часто спускається, і сказав: «Коли багато людей, можна сильно вдаритися, треба чекати своєї черги». Через знайомий контекст дитина сприйняла правило не як нав'язане, а як природне і необхідне.

*Роль лепбуків у формуванні стійких навичок безпеки.* Ефективність лепбуків полягає у поєднанні сенсорики, образності, практичних дій та емоційного переживання. Кожен елемент можна торкнутися, перемістити,

перевернути, сховати або відкрити. Це надає дитині свободу дій і водночас створює відчуття контролю над ситуацією. Такий контроль є важливим чинником формування відповідальної поведінки, адже дитина вчиться діяти в системі правил, які сприймає як власні.

У процесі роботи з лепбуком діти засвоюють модель поведінки не лише на когнітивному рівні. Вони переживають ситуації, обговорюють їх, шукають варіанти рішень, демонструють результати товаришам. Діти охоче проводять міні-«перевірки» одне одному, що сприяє формуванню не тільки знань, а й соціальної відповідальності. Так, під час спільної роботи над лепбуком «Зустріч з незнайомцем» дівчинка пояснювала іншому хлопчику, чому не можна йти за людиною, яка пропонує ласощі. Її слова «Він може бути добрим, але поки ти не знаєш його, ти маєш бути обережним» демонструють високий рівень усвідомлення, який виник завдяки емоційному та інтерактивному підходу.

Таким чином, використання лепбуків у процесі формування навичок безпеки життєдіяльності у дітей передшкільного віку доводить свою педагогічну ефективність. Лепбук не просто інформує, а й структурує досвід, надає дитині можливість діяти активно, приймати рішення, випробовувати моделі поведінки й спостерігати їхній результат. Завдяки комбінуванню наочної, практичної та емоційно-ігрової діяльності цей засіб стає потужним інструментом розвитку відповідального ставлення до власного життя і здоров'я. У роботі з лепбуком дитина вчиться бачити небезпеку, розпізнавати її, прогнозувати наслідки та знаходити безпечний спосіб дії – а це і є основою справжніх навичок безпечної поведінки.

Враховуючи все зазначене, можна стверджувати, що лепбук є не просто дидактичним матеріалом, а повноцінною освітньою технологією, яка поєднує навчальну, розвивальну та виховну функції. Його змістове наповнення легко адаптується до будь-якої теми, зокрема й до формування навичок безпечної життєдіяльності. Як свідчать результати нашого дослідження, саме цей

інструмент розглядається як один з найбільш перспективних засобів, здатних підвищити ефективність роботи з дітьми передшкільного віку, зробити її більш осмисленою, інтерактивною та особистісно значущою.

### **2.3. Експериментальне дослідження ефективності формування навичок безпечної поведінки у дітей передшкільного віку**

Для проведення дослідження, присвяченого вивченню практики формування навичок безпечної поведінки у дітей передшкільного віку, було обрано був заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 31 Львівської міської ради. Заклад працює відповідно до чинних нормативно-правових вимог, приділяючи значну увагу організації безпечного освітнього середовища та забезпеченню охорони життя і здоров'я всіх учасників освітнього процесу. У Додатку А подано матеріали щодо нормативно-правового забезпечення діяльності ЗДО в контексті охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Усі працівники закладу проходять систематичні інструктажі, спрямовані на формування компетентності у питаннях збереження життя та здоров'я дітей. Ввідний інструктаж проводиться при прийомі на роботу, повторні – один раз на квартал, а позачергові організуються як у зв'язку з порушенням встановлених вимог, так і перед початком літнього оздоровчого періоду. Кожен інструктаж документується у відповідному журналі, де відповідальна особа робить запис, а працівник підтверджує ознайомлення власним підписом. Після цього видається наказ, з яким також ознайомлюється педагогічний колектив. Коло інструкцій, що використовуються в закладі, охоплює різні аспекти охорони життя і здоров'я дітей – від загальних вимог до профілактики травматизму, інфекційних та шлунково-кишкових захворювань, до правил поведінки під час екскурсій, прогулянок, організації праці та дотримання протипожежної безпеки. Працівники несуть персональну відповідальність за виконання цих документів відповідно до чинного законодавства.

Для проведення дослідження було сформовано групу з п'ятнадцяти дітей. На початковому етапі дослідження визначено критерії та показники сформованості навичок безпечної життєдіяльності, на основі яких здійснювалася оцінка відповідального ставлення старших дошкільників до довкілля. В основу було покладено три критерії: когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісно-поведінковий, кожен з яких охоплював систему відповідних показників. Вони були спрямовані на визначення рівня орієнтації дітей у довкіллі, їх здатності розпізнавати небезпеку, оцінювати ситуації та прогнозувати наслідки, а також на виявлення вміння дотримуватися правил безпечної поведінки та протистояти негативним впливам.

Аналіз зібраного матеріалу дав змогу виділити чотири рівні сформованості відповідального ставлення дітей до довкілля: ініціативно-відповідальний, виконавсько-відповідальний, формально-відповідальний та безвідповідальний. Основними методами дослідження були бесіда та педагогічне спостереження. Протягом періоду з травня по вересень здійснювалося систематичне спостереження за поведінкою дітей у ситуаціях, які потенційно містили елементи ризику. Під час цих спостережень відстежувалося, наскільки природно та усвідомлено дошкільники уникають небезпечних ситуацій і як поведуться в умовах, що потребують підвищеної уваги.

Регулярно проводилися тематичні бесіди, що містили роз'яснення, запитання та обговорення, спрямовані на з'ясування рівня поінформованості дітей щодо правил поведінки в соціальному, побутовому та природному довкіллі. Метою таких бесід було не лише накопичення інформації про рівень знань, а й систематизація уявлень дітей про різні види небезпечних ситуацій, правила дорожнього руху, безпечне використання побутових приладів, взаємодію з незнайомими людьми та інші аспекти.

Для забезпечення комплексного підходу використовувалися різноманітні форми роботи – заняття з ознайомлення з довкіллям, екскурсії, спостереження,

тематичні прогулянки, розглядання ілюстрацій, перегляд мультфільмів, а також читання художніх творів. Найважливішою формою діяльності були заняття, спрямовані на розширення уявлень дітей про природне, предметне та соціальне середовище. На таких заняттях дошкільники навчалися розуміти чинники, що впливають на стан довкілля, усвідомлювали власну роль у безпечній взаємодії з ним та поступово формували відповідальне ставлення до себе та інших.

Під час роботи з дітьми значну увагу приділяли дотриманню правил поведінки у довкіллі. Регулярно організовувалися бесіди на теми, пов'язані з безпекою життєдіяльності, зокрема щодо небезпеки вживання невідомих грибів, поведінки під час грози й сильного вітру, правил перебування в осінньому лісі, значення безпечної взаємодії з водою. Для підсилення ефективності роботи використовувалися дидактичні ігри, загадки, художні твори та проблемні ситуації, що сприяли розвитку вміння застосовувати правила на практиці.

Суттєвою складовою роботи були заняття з прослуховування та обговорення художніх творів. Використання казок Л. Прозорової, наприклад «Невдалий сюрприз для матусі», «Струм не любить пустунів», «Цікавість не доводить до добра» та «Ігри бувають небезпечними», дозволяло через емоційний контекст формувати уявлення про небезпеку. Запитання після прочитання допомагали дітям самостійно аналізувати ситуації і робити висновки, чому певні дії є неправильними або небезпечними.

Важливою частиною роботи було створення ситуацій, що вимагали від дітей пошуку рішень. Використання проблемно-творчих завдань, інсценізацій, моделювання життєвих ситуацій дозволяло дошкільникам краще засвоювати зміст правил поведінки та застосовувати їх у нестандартних умовах. Обговорення питань на кшталт «Що робити, якщо загубився в супермаркеті?» або «Кому можна довіряти, якщо поруч немає дорослих?» допомагало дітям прогнозувати наслідки різних дій і формувати відповідальні моделі поведінки.

На заняттях діти вивчали прислів'я й приказки, пов'язані з темою безпеки. Вони сприяли усвідомленню причинно-наслідкових зв'язків між необережними діями та їх можливими наслідками. Такі вислови як «Хто з вогнем грається, той потім кається» або «Від малої жаринки — великий вогонь» допомагали формувати розуміння важливості відповідальної поведінки.

У структурі роботи важливе місце займали розваги й тематичні цикли, що об'єднувалися спільними персонажами. Завдяки цьому діти легше запам'ятовували послідовність подій, могли відстежувати зміст попередніх занять і формувати цілісне уявлення про правила безпеки. Такі заходи, як «Щоб не трапилась пожежа, треба бути обережним», «Будь обережним на дорозі» або спортивна розвага «Маленькі рятувальники поспішають на допомогу», сприяли емоційному залученню дітей та зміцненню мотивації до безпечної поведінки.

У повсякденному освітньому процесі широко застосовувалися дидактичні ігри, сюжетно-рольові ігри, моделювання ситуацій на дорозі, у побуті, в природі, а також прості досліди, які допомагали зрозуміти, як працюють певні явища чи предмети. Наприклад, досліди «Як працює термометр?», «Як загасити вогонь?» або «Виникнення грому» дозволяли дітям знайти самостійні відповіді на питання, які виникали в них під час взаємодії з навколишнім світом.

Особливо ефективним засобом формування відповідальної поведінки було моделювання небезпечних ситуацій із використанням улюблених іграшок. Діти охоче обговорювали, як повинен діяти ведмедик, який загубився в супермаркеті, або до кого має звернутися по допомогу лисеня, що заблукало в метро. У такий спосіб, розмірковуючи про дії вигаданих персонажів, діти непомітно для себе засвоювали моделі безпечної поведінки.

Додатково раз на тиждень проводилися короткі заняття, так звані «хвилинки безпеки», під час яких розглядалися конкретні ситуації, що могли виникати в реальному житті. Завершальним етапом дослідження став Тиждень

безпеки дитини, який був спрямований на комплексне закріплення отриманих знань і формування активної позиції щодо особистої безпеки.

Структура рівнів сформованості когнітивного критерію узагальнена в табл. 2.3.

Таблиця 2.3.

**Рівні сформованості когнітивного критерію**

<b>Рівні</b>	<b>Кількість, осіб</b>	<b>Структура, %</b>
Ініціативно-відповідальний	3	20,0
Виконавсько-відповідальний	7	46,7
Формально-відповідальний	5	33,3
Безвідповідальний	0	0
<b>Разом</b>	<b>15</b>	<b>100</b>

Як видно з наведених в таблиці 2.3 даних, ініціативно-відповідальний (високий) рівень сформованості даного критерію спостерігається у 3 дітей, що становить 20,0% всіх досліджених дітей; виконавсько-відповідальний (порівняно високий) – у 7 дітей, що становить 46,7% всіх дітей; формально-відповідальний – у 5 дітей, що становить 33,3%.

При цьому немає дітей з безвідповідальним (низьким) рівнем. Це говорить про те, що всі діти в тій чи іншій мірі обізнані з правилами безпеки життєдіяльності, і свідчить про те, що вихователі регулярно проводили освітньо-виховну роботу в цьому напрямі.

Структура рівнів сформованості мотиваційно-ціннісного критерію узагальнена в табл. 2.4.

Таблиця 2.4.

**Рівні сформованості мотиваційно-ціннісного критерію**

<b>Рівні</b>	<b>Кількість, осіб</b>	<b>Структура, %</b>
Ініціативно-відповідальний	2	13,3
Виконавсько-відповідальний	5	33,3
Формально-відповідальний	7	46,7
Безвідповідальний	1	6,7
<b>Разом</b>	<b>15</b>	<b>100</b>

З даних, які подано в таблиці 2.4, можна зробити висновок, що ініціативно-відповідальний (високий) рівень сформованості даного критерію спостерігається у 2 дітей, що становить 13,3% всіх досліджених дітей; виконавсько-відповідальний (порівняно високий) – у 5 дітей, що становить 33,3% всіх дітей; формально-відповідальний – у 7 дітей (46,7%), а безвідповідальний (низький) – у 1 дитини (6,7%). Можемо бачити, що показники мотивації у дошкільників є дещо нижчими, ніж когнітивний рівень.

Розподіл за рівнями сформованості діяльнісно-поведінкового критерію узагальнено в табл. 2.5.

*Таблиця 2.5.*

**Рівні сформованості діяльнісно-поведінкового критерію**

<b>Рівні</b>	<b>Кількість, осіб</b>	<b>Структура, %</b>
Ініціативно-відповідальний	4	26,7
Виконавсько-відповідальний	5	33,3
Формально-відповідальний	4	26,7
Безвідповідальний	2	13,3
<b>Разом</b>	<b>15</b>	<b>100</b>

Як видно з наведених у таблиці 2.5 даних ініціативно-відповідальний (високий) рівень сформованості даного критерію спостерігається у 4 дітей, що становить 26,7% всіх досліджених дітей; виконавсько-відповідальний (порівняно високий) – у 5 дітей, що становить 33,3% всіх дітей; формально-відповідальний – у 4 дітей (26,7%), а безвідповідальний (низький) – у 2 дітей (13,3%).

Структура загального рівня сформованості навичок безпеки життєдіяльності у дошкільників досліджуваної групи узагальнена в табл. 2.6.

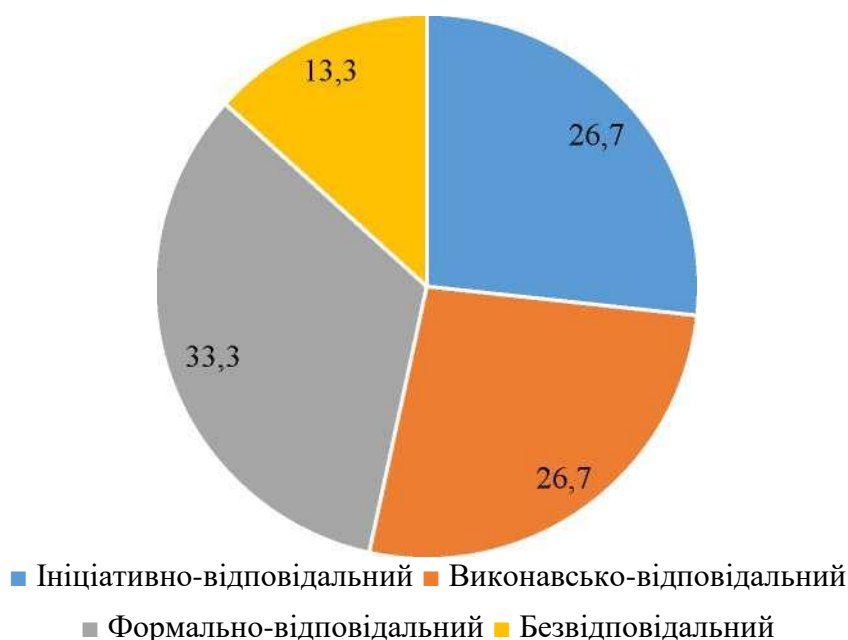
Як видно з наведених у таблиці даних, що ініціативно-відповідальний (високий) рівень сформованості навичок безпеки життєдіяльності спостерігається у 4 дітей, що становить 26,7% всіх досліджених дітей; виконавсько-відповідальний (порівняно високий) – також у 4 дітей, що

становить 26,7% всіх дітей; формально-відповідальний – у 5 дітей (33,3%), а безвідповідальний (низький) – у 2 дітей (13,3%).

Таблиця 2.6.

**Загальний рівень сформованості навичок безпеки життєдіяльності**

Рівні	Кількість, осіб	Структура, %
Ініціативно-відповідальний	4	26,7
Виконавсько-відповідальний	4	26,7
Формально-відповідальний	5	33,3
Безвідповідальний	2	13,3
<b>Разом</b>	<b>15</b>	<b>100</b>



**Рис. 2.3. Загальний рівень сформованості навичок безпеки життєдіяльності у дітей досліджуваної групи**

Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна побачити, що у дітей досліджуваної групи найбільше сформований когнітивний і діяльнісно-поведінковий критерій відповідальної поведінки. Мотиваційно-ціннісний критерій сформовано на більш нижчому рівні. Дані проведеного дослідження виявили необхідність методики виховання відповідального ставлення до довкілля у дітей старшого дошкільного віку.

Після проведення серії занять з дітьми по виготовленню лепбуків у напряму формування та закріплення навичок БЖД у досліджуваній групі нами було проведено повторну діагностику дітей. Порівнюючи результати до та після виготовлення лепбуків, можна побачити позитивні зрушення у знаннях дошкільників (табл. 2.7).

Таблиця 2.7.

**Загальний рівень сформованості навичок безпеки життєдіяльності після виготовлення лепбуків**

Рівні	До виготовлення лепбуків		Після виготовлення лепбуків		Відхилення, (+,-)	
	Кількість осіб	Структура %	Кількість осіб	Структура %	Кількість осіб	Структура %
Ініціативно-відповідальний	4	26,7	6	40,0	+2	+13,3
Виконавсько-відповідальний	4	26,7	5	33,3	+1	+6,6
Формально-відповідальний	5	33,3	4	26,7	-1	-6,6
Безвідповідальний	2	13,3	0	0,0	-2	-13,3
Разом	15	100	15	100	x	x

Окрім того, лепбук дасть можливість кожній дитині проявити свою індивідуальність, креативність та творчість під час створення роботи.

Таким чином, у час активного використання інноваційних методик у формуванні навичок БЖД у дітей передшкільного віку використання лепбука відкриває нові цікаві горизонти. За допомогою створення такої тематичної папки діти зможуть навчитись самостійно обирати цікавий їм матеріал, розуміти його, швидше та простіше запам'ятовувати, за необхідності відтворювати його.

У результаті формувального етапу експерименту доведено ефективність упровадженої педагогічної моделі: кількість дітей, які досягли ініціативно-відповідального рівня сформованості навичок безпечної поведінки, істотно зросла; значно зменшилася кількість дітей з формально-відповідальним і безвідповідальним рівнями. Діти стали більш уважними, обережними,

здатними самостійно діяти у ситуаціях ризику та виявляти ініціативу у підтриманні безпеки власної та інших людей. Відзначено стійке зростання інтересу до теми безпеки та формування відповідального ставлення до навколишнього середовища.

Одержані результати засвідчують, що формування основ безпечної поведінки у дітей передшкільного віку можливе лише в умовах системного, цілеспрямованого та науково обґрунтованого педагогічного впливу. Важливою умовою підвищення ефективності є взаємодія педагогів з батьками, створення розвивального освітнього середовища, використання ігрових методів та забезпечення емоційно-позитивної атмосфери навчання.

## ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило всебічно та ґрунтовно розкрити теоретичні й практичні засади формування навичок безпеки життєдіяльності у дітей передшкільного віку, що є одним із ключових напрямів сучасної дошкільної педагогіки. Підсумовуючи виконану роботу, можна стверджувати, що визначена мета та поставлені завдання повністю реалізовані. Висновки охоплюють теоретичні положення, результативність експериментального впливу, а також практичну значущість дослідження та перспективи його подальшого розвитку.

1. У результаті проведеного теоретичного аналізу було уточнено сутність поняття «безпека життєдіяльності дітей передшкільного віку» як інтегрованого особистісного утворення, що охоплює систему знань про ризики й загрози, уміння діяти відповідально у повсякденних життєвих ситуаціях, а також сформовані на рівні цінностей внутрішні переконання щодо необхідності дотримання правил безпеки. Встановлено, що змістовим ядром цього феномену виступають чотири взаємопов'язані компоненти: когнітивний, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий та ціннісно-мотиваційний, кожен із яких впливає на рівень самостійності поведінки дитини у небезпечних або потенційно небезпечних ситуаціях.

З'ясовано, що передшкільний вік є одним із найбільш сенситивних періодів для спеціально спрямованої роботи щодо формування навичок безпеки, адже в цей час у дитини активно розвивається довільність поведінки, з'являється здатність до прогнозування наслідків власних дій, а також формується готовність до нових соціальних ролей, пов'язаних із майбутнім переходом до шкільного навчання. Психолого-педагогічні закономірності розвитку дітей 5–6 років підтвердили важливість створення цілісного освітнього середовища, яке б містило різноманітні практичні ситуації, моделі

поведінки, ігрові форми навчання та приклади безпечних дій дорослих.

Проаналізовано чинні освітні програми ЗДО та вимоги нормативно-правових документів, що регламентують зміст безпеки життєдіяльності дошкільників. Встановлено, що хоча Українська дошкільна освіта містить окремі елементи роботи з безпечної поведінки, їхня цілісність, систематичність та практична спрямованість у реальних умовах потребують істотного удосконалення. З огляду на це було визначено основні методичні принципи майбутнього педагогічного впливу: інтегрованість навчального матеріалу, діяльнісна спрямованість, систематичність, емоційна насиченість, суб'єктність дитини та партнерська взаємодія з батьками.

2. На основі розроблених критеріїв і показників було проведено діагностику рівнів сформованості навичок безпеки життєдіяльності у дітей передшкільного віку. Отримані результати засвідчили наявність низки характерних труднощів: недостатню здатність дітей розпізнавати небезпечні ситуації, слабку усвідомленість причинно-наслідкових зв'язків між дією та наслідком, труднощі самоконтролю у випадках ризику, фрагментарні уявлення про правила поведінки. Значна частина дітей володіла лише елементарними знаннями, які не перетворювалися на реальні вміння через відсутність практичного досвіду.

Констатувальний етап засвідчив переважання середнього та низького рівнів сформованості навичок: інтуїтивного і формально-відповідального. Це дало підстави для висновку про необхідність розроблення спеціальної педагогічної системи, здатної забезпечити перехід дітей до ініціативно-відповідального (високого) рівня безпечної поведінки.

3. У ході дослідження була впроваджена та апробована авторська педагогічна модель формування навичок безпеки життєдіяльності, що включала цілісну методику роботи з дітьми, інтегровані заняття, навчальні ігри, моделювання ситуацій небезпеки, використання фольклорного та художнього матеріалу, бесіди, практичні вправи, рольові ігри, дослідницькі

завдання та взаємні обговорення. Створено розвивальне середовище, яке сприяло формуванню самостійних дій та ініціативної поведінки дітей.

У результаті порівняльного аналізу показників сформованості навичок безпеки в експериментальній та контрольній групах було виявлено статистично значущі позитивні зміни в експериментальній групі. Діти стали більш уважними до небезпек, виявили здатність прогнозувати ризики, демонстрували більшу самостійність у прийнятті рішень, відповідально діяли у змодельованих та реальних ситуаціях. Помітно підвищився рівень внутрішньої мотивації дотримуватися безпечних дій, а також інтерес до теми безпеки як особистісно значущої.

Таким чином, ефективність запропонованої методики була підтверджена емпіричними даними, що свідчить про практичну результативність створеної моделі та доцільність її використання у закладах дошкільної освіти.

4. Результати проведеної роботи можуть бути використані в освітній практиці ЗДО, у методичній роботі з педагогічними працівниками, у підготовці студентів педагогічних спеціальностей, а також у рамках сімейного виховання. Запропонована система роботи може стати складником комплексної програми з формування соціальної компетентності і відповідальної поведінки дітей. Матеріали дослідження мають прикладну цінність і можуть бути адаптовані до різних умов – міських, сільських, інклюзивних груп, груп передшкільної підготовки.

5. Підсумовуючи виконане дослідження, можна зробити висновок, що формування навичок безпеки життєдіяльності у дітей передшкільного віку є складним, але цілком досяжним педагогічним завданням за умови створення відповідного інноваційного та практично орієнтованого освітнього середовища. Успіх залежить від багатьох чинників: відготовленості педагогів, системної співпраці з родинами, організації предметно-розвивального середовища та використання діяльнісно-ігрових методів.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на:

- формування навичок безпечної поведінки у дітей молодшого дошкільного віку;
- розроблення цифрових інтерактивних ресурсів для навчання дітей безпеки;
- визначення впливу сімейних моделей поведінки на ризиковані дії дітей;
- створення програм соціально-емоційного розвитку, що сприяють формуванню відповідального ставлення до безпеки з раннього віку;
- інтеграцію тематики безпеки з розвитком підприємницьких та проєктних компетентностей дітей перед школою.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко М. В., Талан І. С. Життєва компетентність дитини та безпека життєдіяльності. [https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page\\_id=551](https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=551)
2. Александрова Т. Ф. «Тиждень безпеки дитини»: метод. посіб. Кіровоград : НМЦ ЦЗ ТА БЖД Кіровоградської області, 2013. 115 с.
3. Андрєєва Т. Т., Панченко І. В. Використання різних методів та прийомів у формуванні практичних навичок з безпеки життєдіяльності у дітей 6 року життя. Безпека життєдіяльності. 2016. № 12. С. 15–17.
4. Байєр О. М., Батліна Л. В., Богуш А. М. Світ дитинства : комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів. 2015. <https://f.osvita.city/file/43/7svit-ditinstva-bogush.pdf>.
5. Беленька Г. В., Богініч О. Г., Богданець-Білокаленко Н. І. Дитина : освітня програма для дітей від 2 до 7 років. 2016. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/osvitnya-programa-ditinanmc.pdf>
6. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) : нова редакція. Київ, 2021. 37 с. [https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro\\_novu\\_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf)
7. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2008. 408 с.
8. Гавриш Н. В. Панасюк Т. В., Піроженко Т. О. Впевнений старт : освітня програма для дітей старшого дошкільного віку. 2017. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/programa-vpevneniistart-2017.rar>.
9. Гончаренко А. М., Дятленко Н. М. Стежина : програма підтримки розвитку дитини дошкільного віку. 2014.

- <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/stezhina2014.pdf/>.
10. Грицюк Л. А., Каротаєва М. І. Безпека життєдіяльності дошкільника. Кам'янець-Подільський : Вид. група «Абетка-НОВА2, 2003. С. 7–8.
  11. Гураш Л. Розумна обережність – запорука безпеки : методичні поради з питань безпеки життєдіяльності дошкільнят. Дошкільне виховання. 2003. № 7. С. 7–9.
  12. Джигирей В. С., Житецький В. Ц. Безпека життєдіяльності. Основи БЖД : підручник. Київ, 2001.
  13. Долинна О. Пріоритетний аспект роботи – безпека життєдіяльності дитини. Дошкільне виховання. 2013. № 4. С. 7–13.
  14. Дуднікова І. І. Безпека життєдіяльності : навч. посіб.. Київ : Видавництво Європейського університету. 2003. 268 с.
  15. Журавська Г. В., Логвинчук С. Л. Технологія «лепбук» як засіб формування життєвих компетентностей старших дошкільників. <https://conf.zippo.net.ua/?p=175>
  16. Забезпечення наступності між ЗДО та НУШ <https://www.pedrada.com.ua/article/2345-zabezpechennya-nastupnost-zdo-ta-nush>
  17. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
  18. Іванчук А. Навчання дітей дошкільного віку безпечної поведінки. [http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part\\_2/10.pdf](http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part_2/10.pdf)
  19. Інструкція з організації охорони життя і здоров'я дітей у дошкільних навчальних закладах, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 28.10.2008. №985. <http://iitzo.gov.ua/doshkilna-osvita/normatyvno-pravova-baza-doshkilnojiosvity/>
  20. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль : Мандрівець, 2017. 144 с.
  21. Карнаух Л., Авраменко О. Теоретичні та методичні засади

формування соціальної компетентності старших дошкільників в умовах сучасного соціуму. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2019. Вип. 4. С. 90–96.

22. Карпенко О., Загоруйко Л. Безпека життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку : навчально-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Слово». 2016. С. 24–43.

23. Кравчук О. Особливості формування основ безпеки життєдіяльності у дітей дошкільного віку. <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/79-sorok-vosma-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/1039-osoblivosti-formuvannya-osnov-bezpeki-zhittediyalnosti-u-ditej-doshkilnogo-viku>

24. Коломоєць Т. Г. Лепбук як засіб соціалізації дошкільників у системі освіти сталого розвитку. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки. 2018. Вип. 38. С. 120–127.

25. Кононко О. Л. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2-х ч. Ч. II. Від трьох до шести (семи) років. Київ : ТОВ МЦФЕР-Україна, 2019. 452 с.

26. Концепція стійкого розвитку суспільства. Словник-довідник з екології : навч.-метод. посіб. / уклад. О.Г. Лановенко, О.О. Остапішина. Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2013.

27. Крутій К. Л. Дитина в дошкільні роки : комплексна освітня програма. 2020. [http://www.lips.zp.ua/ourpublication/pro\\_gramms/379-ditina.html](http://www.lips.zp.ua/ourpublication/pro_gramms/379-ditina.html).

28. Лапін В. М. Безпека життєдіяльності людини: навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 332 с.

29. Левківський К. М., Сухарніков Ю. В. Забезпечення якості вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Київ : Вища школа, 2004. 16 с.

30. Лепбук. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. <https://uk.wikipedia.org/wiki/5%D0%BF%D0%B1%D1%83%D0%BA>

31. Лохвицька Л. В. Програма з основ здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей дошкільного віку «Про себе треба знати, про себе треба дбати». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 120 с.

32. Лохвицька Л. В. Скарбниця моралі : програма з морального виховання дітей дошкільного віку. 2014.  
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/programaskarbnitsya-moralilokhvitska.pdf> .

33. Луценко І., Назарчук А. Забезпечення безпеки життєдіяльності у дошкільному навчальному закладі: законодавчо-нормативний аспект. Вісник Інституту розвитку дитини. Філософія, педагогіка, психологія. 2014. Вип. 35. С. 99–104.

34. Любиченко Д. О. Формування основ безпечної поведінки в дошкільному віці засобом квест-гри. Кривий Ріг, 2024. 53 с.

35. Манжелій Н., Вашак О. Сутність та структурні компоненти екологічно безпечної поведінки дошкільників. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2016. Вип. 21. Ч. 2. С. 206–211.

36. Маліновська Н. В. Виховання відповідального ставлення до довкілля у старших дошкільників. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. 2018. № (2)20. С. 84–89.

37. Мізерна С. А., Коломєць Т. Г. Формування навичок безпеки життєдіяльності у дітей передшкільного віку. ACTUAL TRENDS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: матеріали 10th International scientific and practical conference «Actual trends of modern scientific research» (May 9-11, 2021) MDPC Publishing, Munich, Germany. 2021. С. 207–211.

38. Найда Р. Г. До проблеми формування життєвої компетентності дитини в дошкільному закладі. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. 2016. Вип. 2. С. 86–90.

39. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: навч.-метод. посіб. / за ред. Г.С. Тарасенко. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 320 с.

40. Організація роботи щодо безпеки життєдіяльності дітей відповідно до Базового компонента дошкільної освіти. Інформаційно-методичний збірник головного управління освіти і науки Київської обласної державної адміністрації та Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів. 2014. № 3. <https://repository.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2016/08/2Nechyporuk.pdf>.

41. Петренко Л. Лепбук як навчальна технологія у початковій школі. Заступник директора школи. 2018. № 11. С. 51–55.

42. Пляцок А. О., Олійник В. В. Використання технології «лепбук» в роботі з дошкільниками : навч.-метод. посібник. Вінниця : КУ «ММК», 2017. 45 с.

43. Побірченко Н. А. Психологічний словник / Авт.-уклад. В.В. Синявський, О.П. Сергєєнкова. Київ. 336 с.

44. Пометун О. Інтерактивні методики та системи навчання. Київ : Шкільний світ, 2007. С. 27–33.

45. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2018. 408 с.

46. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти з питання безпеки життєдіяльності: навч.-метод. посіб. / М. С. Астахова, Н. Ф. Кугуєнко; за заг. ред. Л. Д. Покроєвої. Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2018. 206 с.

47. Про дошкільну освіту: Закон України № 2628-III від 11.07.2001 р. <https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/2628-14#Text>

48. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти). Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. [https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro\\_novu\\_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf)

49. Про освіту. Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

50. Сенюк Н. Безпека дитини в довіллі : метод. порадник

<http://leleka.rv.ua/index.php?m=content&d=view&cid=114&printmode=on>

51. Сікора Н. М. Використання лепбука на початковому етапі вивчення англійської мови. Пошук. 2023. № 1 (117). С. 40–44.

52. Сорочинська О., Денисюк І., Олійник Д., Аспекти формування досвіду безпечної поведінки у дітей старшого дошкільного віку. [http://eprints.zu.edu.ua/37724/1/Стаття\\_Сорочинська%20.pdf](http://eprints.zu.edu.ua/37724/1/Стаття_Сорочинська%20.pdf).

53. Сохань Л., Єрмакова І. Життєва компетентність у технології життєздатності. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : науково-метод. збірник. Київ : Контекст, 2000. 672 с.

54. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти томах. Київ : Рад. школа, 1976–1977. Т. 1. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра. Методика виховання колективу. 654 с.

55. Формування основ безпеки життєдіяльності дошкільника. Програма. <http://leleka.rv.ua/programa-formuvannya-osnov-bezpeky-zhyttyediyal-nosti-doshkil-nykiv-avtors-kyu-pidhid.html>

56. Цигода В. Використання різних методів та прийомів у формуванні практичних навичок безпеки життєдіяльності у дітей дошкільного віку життя. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2017. Вип. 56. С. 130–135.

57. Цюпак І. М., Толочок Б. М. Технологія «лепбук» як засіб інтелектуального розвитку дитини дошкільного віку. Results of modern scientific research and development. Proceedings of the 8th International scientific and practical 75 conference, Madrid, Spain, 17-19 October 2021. Madrid: Barca Academy Publishing, 2021. P. 314-317. <http://ekhsuir.kspu.edu/123456789/15610>

58. Щербакова К. Й., Макаренко Л. В. Формування навичок безпеки життя в контексті самореалізації особистості дошкільника. Педагогічний дискурс. Вип. 13. С. 414–418.

59. Яців Н. М. Методична розробка. Інноваційна технологія «Лепбук». <https://vseosvita.ua/library/metodicna-rozrobka-innovacijna-tehnologialepbuk-143797.html>

60. Peycheva Y., Lazarova S. The lapbook as a didactic tool to implement integrated training in natural science and technology and entrepreneurship at primary school level. Knowledge International Journal. 2018. 28(3). P. 959–963. <https://doi.org/doi.org/10.35120/kij2803959Y>